

MASARYKOVA UNIVERZITA

PEDAGOGICKÁ FAKULTA

Katedra českého jazyka a literatury

**Deiktická slova v mluvených
projevech žáků 2. stupně základní školy**

Bakalářská práce

Brno 2016

Vedoucí bakalářské práce:
PhDr. Ivana Kolářová, CSc.

Autor práce:
Eva Adamová

Bibliografický záznam

ADAMOVIČ, Eva. Deiktická slova v mluvených projevech žáků 2. stupně základní školy: bakalářská práce. Brno: Masarykova univerzita, Masarykova univerzita, Fakulta pedagogická, Katedra českého jazyka, 2016. Vedoucí bakalářské práce PhDr. Ivana Kolářová, CSc.

Anotace

Bakalářská práce Deiktická slova v mluvených projevech žáků 2. stupně základní školy se zabývá mluvenými projevy žáků 2. stupně Základní školy v Oslavanech v jihomoravském kraji na Brněnsku. Práce pojednává o frekvenci a užití deiktických slov v mluvených projevech.

Práce je rozdělena na část teoretickou a praktickou. Teoretická část vychází z odborné literatury. Praktická část analyzuje mluvené projevy žáků, které byly zaznamenány v hodinách českého jazyka.

Annotation

This bachelors thesis deals with Deictic words of second degree primary school student speeches in the spoken speeches of second grade Oslavany primary school students in South Bohemien region Brno. This thesis is about the frequency and use of deictic words in the spoken speech.

This thesis is divided into a theoretical and practical part. The theoretical part is based on professional literature. The practical part analyses the spoken speech of students, which has been recorded in the Czech Language lesson.

Klíčová slova

Deiktické slovo, funkce deiktického slova, projev, mluvený projev, psaný projev, připravený a nepřipravený projev, transkripce

Keywords

Deictic word, the function of a deictic word, speech, spoken speech, written speech, prepared and unprepared speech, transcription

Prohlášení

Prohlašuji, že jsem závěrečnou bakalářskou práci vypracovala samostatně, s využitím pouze citovaných literárních pramenů, dalších informací a zdrojů v souladu s Disciplinárním řádem pro studenty Pedagogické fakulty Masarykovy univerzity a se zákonem č. 121/2000 Sb., o právu autorském, o právech souvisejících s právem autorským a o změně některých zákonů (autorský zákon), ve znění pozdějších předpisů.

Souhlasím s tím, aby práce byla uložena na Masarykově univerzitě v knihovně Pedagogické fakulty a byla zpřístupněna ke studijním účelům.

V Brně 2016

.....

Eva Adamová

Poděkování

Děkuji PhDr. Ivaně Kolářové, CSc. za odborné vedení bakalářské práce a za cenné rady i připomínky.

Děkuji také řediteli ZŠ Oslavany PhDr. Ivanu Kocábovi za umožnění výzkumu a pedagogickým pracovníkům této školy za vstřícný přístup při získávání jazykového materiálu ve vyučovacích hodinách.

Dále děkuji své rodině za podporu.

Obsah

1	Předmluva	11
2	Mluvené projevy	13
2.1	Jazyk a komunikace.....	13
2.2	Druhy jazykových komunikátů. Dialog a monolog.....	16
2.3	Rysy a problematika mluvených a psaných projevů	19
2.4	Mluvený projev připravený	24
2.5	Mluvený projev nepřipravený	25
2.6	Mluvené projevy žáků 2. stupně základní školy	25
3	Deiktická slova v mluvených projevech	27
3.1	Zájmenná příslovce.....	27
3.1.1	Funkce slov <i>tak, takže</i>	28
3.2	Zájmena.....	28
3.2.1	Zájmeno <i>ten</i>	29
3.2.1.1	Zájmeno <i>ten</i> a jeho deiktická funkce	30
3.2.1.2	Zájmeno <i>ten</i> a jeho anaforická funkce.....	31
3.2.1.3	Zájmeno <i>ten</i> a jeho sekundární funkce	31
4	K analýze mluvených projevů	34
4.1	Pravidla transkripce mluvených projevů.....	35
4.2	Seznam značek používaných v transkriptech	37
4.3	Výskyt deiktických slov v mluvených projevech	37
4.3.1	Výplňková funkce tvaru zájmena <i>ten</i>	38
4.3.2	Připomínací funkce tvaru zájmena <i>ten</i>	38
4.3.3	Rozlišovací funkce tvaru zájmena <i>ten</i>	38
4.3.4	Zástupná funkce tvaru zájmena <i>ten</i>	39

4.3.5	Kumulování deiktika <i>ten</i>	39
4.4	Vlastní rozbor deiktických funkcí slov v mluvených projevech ...	39
4.4.1	Rozbor funkcí deiktických slov v projevech žáků 6. tříd.....	40
4.4.2	Rozbor funkcí deiktických slov v projevech žáků 8. tříd.....	49
4.4.3	Rozbor funkcí deiktických slov v projevech žáků 9. tříd.....	58
5	Závěr	74
6	Seznam použité literatury	76
7	Resumé	79

1 Předmluva

Téma své bakalářské práce Deiktická slova v mluvených projevech žáků 2. stupně základní školy jsem si vybrala z důvodů svého budoucího profesního zaměření učitelky českého jazyka a literatury na 2. stupni základní školy.

Moje bakalářská práce pojednává o deiktických slovech v mluvených projevech. Bakalářská práce je rozdělena na dvě části: teoretickou část a praktickou část.

V teoretické části uvádím dle odborných literatur základní teorii k mluveným projevům v první části a ve druhé části zmiňuji deiktická slova. U mluveného projevu se zabývám teorií jazyka a komunikace, rozděluji mluvený projev na připravený a nepřipravený. Uvádím zde druhy komunikátů (dialog a monolog). Dále se zmiňuji o problematice a rysech mluvených projevů jak v písemném, tak v mluveném projevu.

V praktické části bakalářské práce se věnuji mluveným projevům žáků 2. stupně základní školy v Oslavanech, kde jsem po domluvě s panem ředitelem. PhDr. Ivanem Kocábem a vyučujícími českého jazyka mohla provádět svůj výzkum u žáků 6., 8. a 9. tříd. Uvádím mluvené projevy připravené a nepřipravené, ve kterých jsem zkoumala deiktická slova a jejich funkci a frekvenci v mluveném projevu.

I. TEORETICKÁ ČÁST

2 Mluvené projevy

2.1 Jazyk a komunikace

Jazyk slouží k výměně a vyrovnávání obsahů lidského vědomí pomocí systému znaků, kterým je tvořen. Obsah právě lidského vědomí, to jest dorozumívání a myšlení jindy též i množina promluv (komunikátů) uskutečněných, probíhajících, nebo potencionálních se řídí stejnými strukturními zákonitostmi (toho nebo onoho jazyka). Interakci v přirozeném jazyce, která směřuje častěji k dalšímu jednání nebo sdělení chápeme jako dorozumívání. Předpokladem vzájemného dorozumění je noremní ráz jazyka, kdy původce projevu a jeho adresát se při porozumění projevu jazykově ztotožňují. Díky myšlení si člověk uvědomuje vlastní vztah ke světu a společnosti. Dnešní jazykověda chápe termín řeč především jako schopnost (kompetenci) člověka využívat jazyka dle potřeby ztvárnění komunikátu v určité komunikační situaci. (Čechová a kol., 1997: 7)

Pokud řekneme, že obě slova, **jazyk a řeč**, znamenají totéž, pak tedy mluvíme o mateřském jazyce i o mateřské řeči, kdy neshledáváme žádný rozdíl. Výraz řeč nese význam „mluvení“, znamenající užívání jazyka v dorozumívací činnosti. Moderní jazykověda využila rozdílů mezi jazykem a řečí, k terminologickému rozlišení. Jazyk (fr. *la langue*) představující systém jazykových znalostí, který nám umožňuje dorozumívat se řečí (*la parole*), tzn. něco říci či říkat, mluvit a psát, také též tomu, co bylo řečeno či napsáno, rozumět. Jazyk a řeč jsou na sobě závislé substance, vzájemně se podmiňují a jedna bez druhé nemůže existovat. Mohli bychom říci, že se jedná o dvě různé strany jedné mince, dva různé pohledy na skutečnost téhož komplexního jevu. (Daneš, 1996: 7)

Termínem vyjadřování je představen způsob využití jazyka v konkrétní komunikační situaci. Tento termín vyjadřování se nazývá *mluvou*, která je spojena s určitými výrazovými prostředky v určitém sociálním prostředí, např. profesní, myslivecká, městská mluva. (Čechová a kol., 1997: 7)

Nezbytným předpokladem dokonce podmínkou, abychom jsme se mohli dorozumívat řečí, je znalost jazykového systému. Tento systém je bohatý a

komplikovaný zejména ve spisovné češtině. Důležité je tyto znalosti umět použít v řeči, jde o to, umět formulovat své myšlenky a vhodně je stylizovat. Mluvčí každého jazyka by měl vědět jakým způsobem se to děje a k jakému účelu se jazyk užívá (jak žádáme, děkujeme, slibujeme). (Daneš, 1996: 9)

Jiřina Hůrková - Novotná a Vítězslava Šrámková se o řeči vyjadřují jako o mluvené podobě jazyka, jejíž činnost spočívá v dorozumění člověka s ostatními lidmi, ve vyjadřování myšlenek prostřednictvím různých jazyků. Řeč je proces užití jazyka a proto je hlavním znakem, jímž se člověk odlišuje od zvířat. I. P. Pavlov říká: „Člověk je bytost mluvící“ a označuje lidskou řeč za vlastnost specificky lidskou. (Šrámková, 1985: 7)

Za určitých komunikačních situací se projevuje řeč, tj. situací daných široce chápaným vztahem mezi účastníky a složkami komunikačních aktů. Základní komunikační funkce je zde naplněna řečí, kterou chápeme jako spojení významu a formy s jistým úkolem při dorozumívání. Komunikační situace je podmíněna objektivními a subjektivními faktory určující výslednou podobu komunikátu. Osou situace je vztah původce (mluvčího nebo pisatele) komunikátu a adresáta komunikátu (ve zvláštním případě příjemce). Dorozumívají se o úseku z jedné ze tří skutečností (společenské, přírodní, jazykové) – o tzv. detonátu. Prostor, čas a kód jsou dalšími objektivními faktory. V člověku tkví především subjektivní faktory, kterými jsou jeho sociální role, věk, pohlaví, jazykové kompetence, vzdělání, povolání a zkušenostní kontext. (Čechová a kol., 1997: 7)

Lenka Vopalecká v úvodu své knihy o Neverbální komunikaci ve slohovém vyučování objasňuje pojem komunikace, kde uvádí, že: „komunikace má sice více významů, ale všechny mají jeden společný cíl – spojení. Ať už se jedná o silnici, cestu, která spojuje dvě města, nebo o výměnu informací, dorozumívání, spojení mezi lidmi.“¹ Celý náš život je založen na komunikaci, a proto je velice důležité, aby se člověk uměl co nejlépe a nejuvěstižněji vyjadřovat. Pokud budeme umět vyjádřit své názory, pocity a přání, pak můžeme očekávat dosažení cílů, které jsme si stanovili. (Vopalecká, 2005: 5)

Sdělování obsahu lidského vědomí jiným lidem je proces přenosu informací, který nazýváme komunikací. Tento proces předpokládá komunikanty

¹ VOPALECKÁ, Lenka. *Neverbální komunikace ve slohovém vyučování*. Brno: Masarykova univerzita, 2005, s.5

(autora čili produktora, mluvčího a příjemce čili recipienta). Spojení komunikantů vytváří komunikační kanál, jenž může být přímý nebo zprostředkovaný (např. telefonem). Tato verbální komunikace je realizována dorozumívacím kódem, který v našem případě představuje jazyk český. Komunikáty (jazykové projevy, promluvy, diskurzy) jsou produktem komunikační činnosti. Smysluplné jazykové projevy (komunikáty) vzniknou tehdy, pokud jsou jazykové prostředky užity podle pravidel. (Čechová a kol., 2011: 15)

Dle povahy prostředku, který je v komunikaci uplatněn rozlišujeme komunikaci verbální, verbálně-neverbální a neverbální.

- **Verbální** projev je realizován výhradně jazykovým materiálem, a to formou mluvenou nebo psanou/ tištěnou. Ve formě mluvené se používají prostředky paralingvální. Mluvené slovo a tištěné se mohou při komunikaci kombinovat např. při přednášce. Pokud je verbální projev zvukový: výsledný komunikát je mluvený (ústní), popř. zpívaný. Jestliže je verbální projev grafický: výsledný projev je psaný (písemný) nebo tištěný. Tyto dvě strany verbálního projevu se mohou kombinovat, tedy vznikne verbální projev zvukově-grafický, např. mluvený projev je doprovázen psaním nebo psaný projev je promítán projektorem a doprovázen zvukovým komentářem.
- **Verbálně-neverbální** projev kombinuje prostředky verbální a paralingvální s prostředky nonverbálními. Formou této komunikace je comics, ve kterém je základní sdělení neseno obrázky, které jsou doprovázené stručným slovním doprovodem umístěných v „obláčkách“. Dále to jsou plakáty, televizní nebo rozhlasové pořady.
- **Neverbální** komunikací se zabývá Lenka Vopalecká² ve své knize. (Čechová a kol., 2000: 358)

² VOPALECKÁ, Lenka. *Neverbální komunikace ve slohovém vyučování*. Brno: Masarykova univerzita, 2005, s.5

2.2 Druhy jazykových komunikátů. Dialog a monolog

Komunikační jazykové projevy můžeme podle účasti komunikantů členit na dialogické a monologické. Dialogické komunikace se aktivně účastní minimálně dva komunikanti v tom významu, že se vyjadřují k tématu nebo tématům dané komunikace. Při monologické komunikaci adresát aktivně prostřednictvím jazyka nereaguje na projev autora, i přestože je adresát přítomen a může být duševně aktivní pouze v roli recipienta (příjemce), nikoli jako mluvčí (autor, produktor, podavatel). (Čechová, 2000: 360-362)

Dialog je dvousměrná nebo vícesměrná komunikace, při které se do komunikátu zapojují všechny zúčastněné strany. Vzájemné reagování na sebe všech zúčastněných stran je podstatou dialogu. Mluvní aktivita účastníků se střídá tj. nejčastější forma běžné mluvené komunikace – jde o formu rozhovoru. O rysech běžného dialogu rozhodují okolnosti. Dialog bývá častěji nepřipravený (spontánní), z části připravený, zakotvený situačně a kontextově. (Čechová, 2000: 360-362)

Světlana Čmejková³ chápe dialog jako primární formu lidské komunikace, která slouží bezprostředně k výměně informací, společné činnosti, kontaktům osobním i pracovním.

Je zřejmé, že řečové jednání je především vztah mezi dvěma účastníky tohoto jednání, které budeme označovat jako komunikanty, kteří se obrací k podavateli, mluvčímu či autorovi. Mluvčí se obrací na svého příjemce, adresáta, recipienta. Tento zmiňovaný mezilidský vztah (bývá realizován i ve větším množství lidí nebo i mezi skupinami) je podmíněn a zprostředkován řadou složek a rozměrů.

³ ČMEJKOVÁ, Světlana. *Čeština, jak ji znáte i neznáte*. Praha: Academia, 1996. 20 – 23 s., ISBN 80-200-0589-7

Uvedeme nejdůležitější:

- *Celkové okolnosti, při kterých dochází k řečovému jednání.*
- *Vztahy mezi komunikanty (lidé, kteří se znají, jsou si blízcí, naopak cizí, v různém společenském postavení, věkem apod.).*
- *Prostředí, ve kterém se komunikace uskutečňuje př. uzavřená místnost – školní třída, dopravní prostředek, volné prostranství – sportovní stadión.*
- *Časové a prostorové okolnosti daného řečového vztahu, vzdálenost komunikantů v zeměpisném i časovém smyslu, telefonický rozhovor, dopis, dokonce i vztah mezi čtenářem knihy s již nežijícím autorem chápeme jako komunikaci.*
- *Rozdíly spojené s časovými a prostorovými okolnostmi, především psanost nebo mluvenost, technické pomůcky realizující a zprostředkující řečovou komunikaci.*
- *Jestli je používáno převážně řečových prostředků, nebo zda účastníci komunikace užívají ke svému dorozumění i prostředků nonverbálních.*

Z uvedených složek rozměrů řečové komunikace je zřejmé, že se navzájem ovlivňují, podmiňují a vytvářejí propracovaný celek. Z výše uvedených informací je patrné, že komunikace představuje velmi široký pojem. Obsahuje informační a i duchovní kontakty mezi lidmi i v případě, že se nejedná jen o vztahy realizované řečí. (Kořenský, 1992: 6 – 7)

Ze situačního a kontextového zakotvení dialogu vyplývají další skutečnosti a to, že v průběhu konverzace se téma rozhovoru vyvíjí i nečekaně, mění se témata, dochází k posunu v tématu, běžné je i porušení tematické jednoty (každý účastník komunikátu má své vlastní téma. Tento běžný jev je nazýván jako „*dialog hluchých*“, prakticky se nejedná o dialog. Příkladem zmiňovaného dialogu hluchých je rozhovor manželů Vachových a poštmistra ze hry Srpnová neděle od Fr. Hrubína. (Čechová, 2000: 360-362)

Rozhovor založený na otázkách a odpovědích je velice frekventovaným typem dialogu. Otázka znázorňuje stimul/podnět a odpověď poté reakci na něj. Komunikanti se mohou střídát v tázání a odpovědích. (Čechová, 2000: 360-362)

Další podmínkou ovlivňující dialog je přímý kontakt komunikantů v určitém čase a prostředí. Komunikanti sdílí společné znalosti a zkušenosti a tato podmínka jim umožňuje některé skutečnosti přímo nepojmenovávat, ale pouze naznačovat některé z nich pomocí zájmen a zájmených příslovcí (*tam, odtud...*) i neverbálně, nebo je dokonce vypouštět. Jedná se o tendenci k úspornému vyjadřování. (Čechová, 2000: 360-362)

Opakem úsporné tendence je sklon k redundanci čili nadbytečnosti v dialogu. Mluvčí uvádí více údajů a faktů, než je zapotřebí. Autor promluvy z obav nepochopení, informaci zopakuje a navíc ji rozšíří o své osobní stanovisko či radu. (Čechová, 2000: 360-362)

Potřeba informovat, spolupracovat nebo odstranit či vyvolat konflikt mohou být variantami pro cíl dialogu. Někdy je jím jen pouhá potřeba udržení kontaktu pak se jedná o hovor pro hovor např. o počasí. Cíl dialogu se nenaplní v případech vyhýbavých odpovědí, které jsou nekompetentní a nepravdivé. (Čechová, 2000: 360-362)

Jednosměrná komunikace ze strany mluvčího na rozdíl od dialogu je nám představena monologem. Mluvčí či pisatel představují pouze jedinou jazykově aktivní stranu, potencionální případný adresát se řečí neprojevuje. Jedná se o nepřetržitý projev, který častěji bývá jednotnější na rozdíl od dialogu, ale také může být po tematické stránce složitější. I přestože monolog představuje jednosměrný model komunikace, který je ztvárněn prostřednictvím různých referátů, přednášek, řečnických projevů aj., mívá adresáta. V případech, kdy se jedná o konkrétní mluvu sám pro sebe např. u starých lidí při rozčilení, adresát ovšem chybí. V tomto případě se jedná o vnitřní monolog, který se uplatňuje i v uměleckém díle. Adresát (posлуhač/čtenář) je seznámen s názory a postoji autora či hrdiny díla formou zveřejněním jeho myšlenek (přímou, nevlastní přímou, polopřímou, nepřímou řečí). Zejména v oblasti řečnické je využito těchto funkcí monologu. Slohové útvary např. vypravování, popis, výklad jsou na něm založeny. Monolog nemusí být vždy jednolitý, může v něm docházet ke střídání s dialogickými partiemi. Také monolog, může mít podobu fiktivního dialogu, např. při úvaze. (Čechová, 2000: 362)

Světlana Čmejrková chápe monolog jako útvar sekundární, protože o čistém monologu lze hovořit jen podmíněně. Každý monolog má svého

adresáta, posluchače nebo čtenáře, jehož autor monologu bere v úvahu při vytváření monologu a k němuž své sdělení orientuje. Ohled na adresáta monologu svědčí o dialogické povaze monologu. Hlavní rozdíl mezi monologem a dialogem tkví v aktivitě příjemce. Pokud člověk hovoří sám k sobě, pak tedy vede vnitřní monolog, kde je původcem i adresátem sdělení on sám. Divadelní monolog můžeme pokládat za nejčistší podobu monologu, ale i zde se předpokládá budoucí adresát jako je publikum, další postavy na jevišti a za scénou. Monolog tedy vykazuje různé stupně adresnosti.

Také v sobě nese různé stupně dialogičnosti, skryté i odhalené. Řečnické otázky jsou výrazným projevem dialogického půdorysu monologu. (Čmejrková, 1996: 20 - 23)

2.3 Rysy a problematika mluvených a psaných projevů

Mezi psanou a mluvenou řečovou komunikací je zásadní rozdíl především ve vzniku a rozvoji individuálních řečových schopností a tím, jak si schopnost mluvit a komunikovat v psané a mluvené podobě osvojujeme. Proces písemného komunikování je ve společnosti důsledně řízen, hlídán a kontrolován po dobu školní docházky. Tento proces učení se písemné komunikaci ukončením školní docházky nekončí, každý občan během života písemně komunikuje podle předem stanovených norem př. formuláři, psaní obchodních a komerčních dopisů a administrativně-organizačních textů. Písemná komunikace je celoživotní uvědomělý, uvědomovaný a řízený proces. (Kořenský, 1992: 42)

Zcela jinak probíhá proces osvojování schopností úspěšně mluvit. V předškolním věku je zcela spontánní. Při příchodu do školy má dítě rozvinutou schopnost mluvit, a proto se na psanou komunikaci školní výuka soustřeďuje primárně, protože s ní původce komunikace začíná. Kvůli tomu se mluvené komunikaci věnuje menší pozornost ve vyučování. Rozvoj a zdokonalení mluvené komunikace je realizováno prostřednictvím působení životních komunikačních situací a vztahů.

V dřívější době měla mluvená komunikace společensky významnější místo než psaná. Dokladem této skutečnosti bylo méně knih, člověk získával informace přímým řečovým stykem s lidmi.

Psaná komunikace z pohledu národního jazyka je jevem méně problémovým na rozdíl od mluvené komunikace, která z tohoto hlediska vyžaduje více pozornosti. (Kořenský, 1992, 43)

Marie Čechová a Josef Stýblík k mluvené komunikaci zmiňují, že: *„Žáky je třeba naučit ovládat a přiměřeně využívat specifické prostředky mluvených projevů: intonaci, frázování, tempo, sílu hlasu, vedle toho i gesta a mimiku.“*⁴

Čechová k mluveným a psaným projevům uvádí následující: *„Projevy se formulují (stylizují) a realizují jako mluvené, nebo psané. Ze stylistického hodnocení projevů mluvených nebo psaných a abstrahujeme rysy mluvené nebo psané řeči a zkoumáme stále (konstitutivné) faktory, za nichž mluvená nebo psaná řeč probíhá.*

„Jazykové teorii se podařilo vystihnout charakteristické rysy psané řeči (...) Vysoké sociální hodnocení psané řeči projevuje se v péči, která je u nás psaným projevům už tradičně věnována. Základní jazykovou příručkou široké veřejnosti zůstávají stále Pravidla českého pravopisu. Psaný projev se obecně považuje za vizitku občana a přetrvává představa veřejnosti, že se děti v předmětu český jazyk učí pouze správně psát.

*Přestože vzrůstá úloha mluvené řeči (v této souvislosti především realizované spisovnými prostředky, pokulhává jazyková kultur „mluveného slova“ za ostatními složkami české jazykové kultury. Příručka Výslovnost spisovné češtiny zdaleka nedosahuje popularity Pravidel, v jazykové praxi jsou tolerovány odchylky od spisovné výslovnosti, v intimních projevech nejsou předmětem pozornosti výslovnostní zlozvyky, nedbalá výslovnost ap.“*⁵

Pokud chceme charakterizovat stěžejní a základní rysy mluveného textu nelze se při posuzování odpoutat od charakteristických vlastností písemného textu, o kterém máme jasnou a známou představu. Při samotném zkoumání

⁴ ČECHOVÁ, Marie a Vlastimil STYBLÍK. *Čeština a její vyučování: didaktika českého jazyka pro učitele základních a středních škol a studenty učitelství*. Praha: SPN - pedagogické nakladatelství, 1998., 218 s. ISBN 80-85937-47-6

⁵ ČECHOVÁ, Marie. *Stylistika současné češtiny*. Praha: ISV, 1997., s. 132, Jazykověda. ISBN 80-85866-21-8

mluveného textu ho nevědomě srovnáváme s písemně obdobným textem. Jestliže charakterizujeme písemný text, tak se u něj snažíme identifikovat rysy připomínající mluvenost. Tento popsáný jev se děje proto, že téměř každý profesionální uživatel jazyka je vyškolen (lépe či hůře) v práci s písemnými texty, o kterých má teoretické znalosti o normě a je schopný se jimi řídit při vytváření písemného projevu. Mluvčí jazyka je schopen mluvený text ovládat nevědomě, bez teoretického poučení o jeho výstavbě. Z výše uvedených důvodů si mylně představujeme, že písemný text je správný (spisovný), a mluvený může být nesprávný (nespisovný). Kvůli rozdílným podmínkám, při kterých oba druhy textů vznikají, jsou zcela přirozené rozdíly vzniklé při jejich výstavbě. (Müllerová, 1994: 24)

Odlišné podmínky produkce způsobují specifickou formu chápání těchto dvou projevů (mluveného a psaného). Syntaktická a textová výstavba písemných a mluvených projevů je ovlivněna nejvíce právě odlišnými podmínkami produkce. Prostředí ovlivňuje výběr jazykových prostředků při vzniku mluvené formy projevu. Komunikace bude probíhat jiným způsobem v soukromém či veřejném prostředí. Dále formu projevu ovlivňuje i adresát, komu je mluvený či psaný projev určen. Musí se brát zřetel, jestli je projev určen např. dětem, dospělým a to soukromě nebo veřejně. Pokud srovnáme běžný přirozený spontánní rozhovor a stať v odborném časopise, pak jsou syntaktické rozdíly v textu na první pohled rozpoznatelné. Syntaktické rysy mluvenosti a písemnosti se prolínají ve specifických druzích textu, kterými jsou vysokoškolská přednáška a umělecké texty. U vysokoškolské přednášky jsou zastoupeny jak rysy typicky mluvené, tak rysy typicky písemné. Umělecký text může mít rysy autorské řeči, jenž je typická pro spontánní mluvený projev. (Müllerová, 1994: 25)

Základní rozdíly mezi projevy mluvenými a psanými jsou v užití prostředků, které nejsou v projevech psaných, ale pouze v mluvených. Jde o prostředky zvukové, mimojazykové, přímý styk s posluchači a probíhání v čase. (Hůrková-Novotná, Šrámková, 1985: 126,127)

Mezi projevem mluveným a psaným, je možnost využití různých prostředků. V mluveném projevu mluvčí využívá zvukové prostředky, kterými jsou větná melodie – stoupavá a klesavá (intonaci), větné přízvuky, jenž

upozorňují na důležité informace v pronášené promluvě, mluvní tempo, pauzy a rytmus. Právě těmito prostředky mluvčí upozorňuje adresáta (posluchače) své promluvy na vlastní vztah k informacím z promluvy. (Hůrková-Novotná, Šrámková, 1985: 126,127)

Dále mluvčí může projevit city, zaujetí, podiv zklamání, které jsou rozpoznatelné z pronesené intonace. V psaném projevu si musí mluvčí vyznačit s interpunkčními značkami (otazník, vykřičník, čárkou, pomlčkou, užitím různých druhů písma), které jen nedokonale znázorní postoj mluvčího k pronesenému tématu. Z psaného projevu můžeme pouze usuzovat na citový vztah k tématu promluvy. (Hůrková-Novotná, Šrámková, 1985:126,127)

Při pronášeném mluveném projevu se silně projevují prostředky nonverbální komunikace, které jsou neodlučně spojeny s osobou mluvčího. Jde např. o gestiku, pohledy očí, mimiku, kinetiku, haptiku a proxemiku. (Vopalecká, 2005: 7-9)

Důležitým rysem mluveného projevu je jeho konání v přímém styku s posluchačem. Toto je značnou výhodou pro mluvčího, který sleduje reakce adresátů (posluchačů) a může reagovat na jejich výraz porozumění či nepochopení. Pronášející projevu může opakovat důležité místo, myšlenku, zesílit hlas, pracovat s tempem promluvy. Přímý styk autora (mluvčího) s adresátem je výhodou pro uvědomělého autora (mluvčího).

Z přímého styku vyplývá, že mluvený projev probíhá nezastavitelně v čase a adresát (posluchač) nemůže zastavit, vracet se k úsekům, kterým nerozuměl nebo se zamýšlet nad pronesenou myšlenkou. Posluchač není ve stejně výhodné pozici jako adresát (čtenář) projevu psaného, ten se může k obtížnějším pasážím vrátit. Mluvčí by měl mít na paměti, že jeho projev má být přehledný, jasný a srozumitelný. Srozumitelnosti může autor (mluvčí) docílit snadnější syntaxí, kdy bude dávat přednost kratším větám a souvětím souřadným. Projev přednáší zřetelně, srozumitelně a tempem, které budou adresáti (posluchači) stíhat bez obtíží sledovat.

Uvedené prostředky mluveného projevu specifikuje a upřesňuje v řečnickém pojetí Edvard Lotko ve své publikaci *Kapitoly ze současné rétoriky*,⁶

⁶ LOTKO, Edvard. *Kapitoly ze současné rétoriky*. 3. vyd. Olomouc: Univerzita Palackého v Olomouci, 2009. Monografie. ISBN 978-80-244-2309-8

kde uvádí charakteristické vlastnosti současného řečnického stylu mezi, které patří mluvenost (ústnost), veřejnost, spisovnost, adresnost a sugestivnost.

V problematice mluvených textů souhlasím s konkrétními jevy, které uvedla ve své diplomové práci Monika Alexová a která tvrdí, že: „*Mluveným projevům je v současnosti věnována stále větší pozornost. Jde však o oblast zatím stále ještě značně neprobádanou ve srovnání s projevy psanými, jimiž se naše jazykověda zabývala v minulosti systematicky. Mezi hlavní jevy, které se v mluvených projevech žáků vyskytují, řadíme např.:*

- **Opakovanost** – opakovatelnost slov závisí na délce projevu, na pestrosti nebo stereotypnosti tematické.
- **Výskyt slova a** – je způsobena především řetězovým průběhem myšlení. Kromě úlohy spojky plní slovo a roli částice (uvozovací i koncové, tázací: a?), je užíváno také vycpávkově (ze snahy získat čas).
- **Vysoká frekvence** časového příslovce potom a časové spojky když.
- **Nízký počet adjektiv** – může ukazovat na potřebu věnovat ve vyučování pozornost otázce kvalifikování jevů a kvalifikátorům vůbec.
- **Nízká frekvence částic**, tj. modálních slov uvozujících mj. dotazy a přání. Žáci se tedy málo ptají, málokdy vyslovují ve škole přání.
- **Nevyslovují se citoslovce** - výchova by měla žáky vést i k adekvátnímu vyjadřování emocí.⁷

K problematičtým jevům neřadí jen problematika redundance zájmen, ale i často opakované výrazy v textu patří také slova *tak, takže*. Dále pak může jít o nefunkční opakování slov.

K častým jevům v mluvených projevech žáků patří přemíra ukazovacích zájmen. Jedná se především o ukazovací zájmeno *ten* (s rodovými podobami *ten, ta, to*). Ve větě může zájmeno *ten* kromě funkce ukazovací plnit i další funkce a to:

- **rozlišovací** – *Vidíš ten strom až na konci?*
- **připomínací** – *Lidé je musí hlídat, a tím hlídáním se to zdraží.*
- **emocionální** – *Ta naše maminka nějak stárne.*

⁷ ALEXOVÁ, Monika. *Syntaktické rysy připravených a nepřipravených mluvených projevů u žáků 6. – 9. tříd ZŠ: diplomová práce*. Brno: Masarykova univerzita, Fakulta pedagogická, Katedra českého jazyka a literatury, 2009. 14 s. Vedoucí diplomové práce PhDr. Ivana Kolářová, CSc.

- **výplňkové** – *Namaluj mi jí tím takovým černým (výtvarný kroužek).*⁸

Na vznik mluvených projevů mají vliv dané okolností a situace. Podle těchto podmínek rozlišuje projevy na: Projevy předem **přípravené** nebo naopak **nepřípravené** popř. **polopřípravené**. Polopřípravené projevy (jsou předem promyšlené a s předchystanou osnovou, doslova však připravené nejsou). ((Hůrková-Novotná; Šrámková, 1985: 126)

2.4 Mluvený projev připravený

Projevy předem připravené jsou často svým autorem připravovány nejdříve písemně a to v tezích nebo bodech a bývají velmi dobře jazykově i obsahově promyšlené. Především proto, že si mluvčí projev připraví dopředu, kde bere v úvahu formu projevu (pro koho je daný projev určen). Záleží zpravidla na typu připravovaného projevu a také na celkové komunikační schopnosti autora. (Čechová a kol., 1997: 57)

Při získávání vlastního jazykového materiálu jsem si všimla u předem připravených mluvených projevů, určitého svázání autora k předem připravenému textu. Důvodem mohla být menší nervozita při samotném vystoupení. Dále neochota vystupovat.

U žáků, kteří výborně zvládli znalost textu z paměti, přišel samostatný mluvený projev o svou spontánnost. Žáci se více soustředili na reprodukci vlastního textu. Určitá improvizace by přispěla k podtržení osobitosti projevu. Mluvčí by připravený text projevu nečetl „z paměti“, tento projev reprodukce je málo výrazný. Pro posluchače jsou lepší projevy z části improvizované než zcela naučené. (Čechová; Styblík, 1998: 218, 219)

Mluveným projevem připraveným se zabývá Květa Rýsová v článku *K úrovni mluveného projevu žáků základní školy.*⁹

⁸ SCHNEIDEROVÁ, E. *K užívání zájmena ten (v přívlastkové pozici) v mluvených projevech.* Naše řeč 76, 1993, s. 31 – 37

⁹ RYSOVÁ, K. *K úrovni mluveného projevu žáků ZŠ.* Český jazyk a literatura, roč. 50, 1999–2000. č. 1, s. 27–32

2.5 Mluvený projev nepřipravený

Mluvené projevy nepřipravené se vyznačují svojí bezprostředností a spontánností. Jejich stylová podoba je značně odlišná od mluvených projevů připravených, které jsou písemně předpřipravené a to v tezí nebo v bodech. K promyšlenému projevu patří obsahové a jazykové promyšlení. Užití prostředků stylových a jazykových je problematické. Jedná se o nepromyšlený výběr výraziva, časté nemotivované opakování slov, přemíra zájmen a celková nepropracovanost syntaktické stránky promluv (včetně jazykových chyb) jsou mnohdy velmi výrazné. Nespisovnost je hlavním rysem a znakem neveřejného komunikátu nepřipravenost většinou výrazně ovlivňuje styl. (Čechová a kol., 1997: 57)

Mluvenou komunikaci doprovází nepřipravenost, protože komunikant si nemůže předem rozmyslet výrazový materiál. Nemůže posoudit tento výrazový materiál z hlediska vhodnější stylizace a kompozice. Pouze malá část mluvených komunikátů bývá připravená, jedná se o primárně připravené komunikáty v písemné podobě a následně druhotně pronesené jako bezprostřední reakce, volný rozhovor, přímý rozhovor, přímá diskuze apod. Příkladem spontánně formulovaného a realizovaného textu je osobní korespondence. (Čechová a kol., 1997: 58)

Míra připravenosti hraje důležitou roli a bezprostředně se podílí na konečné podobě komunikátu. Do těchto vztahů zasahuje zkušenostní komplex tvůrce textu a jeho osobní schopnost kulturního komunikování i v případě, že se jedná o nepřipravenou výměnu myšlenek nebo o komunikaci bezprostřední a spontánní. V tomto případě můžeme hovořit o zásahu subjektivního činitele. Jako činitel objektivní vystupuje v určité komunikační situaci připravenost. Předpokládáme určitou schopnost subjektu v komunikaci se s touto nepřipraveností vyrovnat nebo s ní obstát. (Čechová a kol., 1997: 58)

2.6 Mluvené projevy žáků 2. stupně základní školy

Úroveň mluveného projevu žáků 2. stupně základní školy se zabývá Květa Rýsová. Jako základní cíl uvádí ovládnutí spisovného jazyka slovem i

písmem. Úroveň mluveného projevu se snížila, důkazem tohoto snížení je užívání nevhodných jazykových prostředků v oficiálních projevech. Je potřeba zdokonalovat kulturu vyjadřování žáků, učitel by měl dbát na zvyšování úrovně mluvených i psaných projevů u svých žáků. K rozvíjení kultury mluveného projevu je největší důraz v hodinách českého jazyka kladen na hodiny jazykové, slohové i literární. V jazykových hodinách se rozvíjí mluvený projev žáků specifickými mluvními cvičeními. Prospěšné je i odůvodňování různých jazykových jevů – pravopisných, fonetických, tvaroslovných, skladebních. Mluvený projev může být například ústní příprava na slohovou práci, kterým jsem se zabývala ve své praktické části. Témata k mluveným projevům žáků na 2. stupni ubývá. Výběr je ponechán na učitelích. Praxí se potvrdilo, že pro žáka je obtížnější zpracování mluveného projevu než pozdějšího písemného projevu. Kvůli této subjektivní obtížnosti žáka se právě mluvící žák soustředí převážně na obsah sdělení a opomíjí jeho formu. Druhou variantou může být zestručnění informačního sdělení na minimum.

„Při posuzování úrovně mluveného projevu žáků nesmíme opomenout na individuální rozdíly mezi jednotlivci. Někteří žáci mají lepší vyjadřovací schopnosti, netrpí ostychem a trémou při prezentaci svého projevu, jiní se vyjadřují hůře a dávají raději přednost písemnému projevu“.¹⁰

Rýsová ověřila úroveň mluveného projevu žáků 8. ročníku, u nichž je učitelkou českého jazyka již 4. rokem. Ve všech složkách českého jazyka usiluje o zvyšování jeho mluveného kulturního projevu.

Dle mých zkušeností se ve školách mnohdy nedbá na mluvený projev, žáci spíše poslouchají učitelův výklad, učitel by proto měl s žáky více mluvit, debatovat, vést komunikační rozhovor k daným tématům. Při řízených rozhovorech by měl žákům pokládat otevřené otázky, které vyžadují rozvinutou slovní odpověď. Záměrem je přimět žáky se umět vyjádřit a být aktivní v mluvené komunikaci. Chceme docílit toho, aby žák neužíval jednoslovných odpovědí. (Rýsová, 1999-2000: 50)

¹⁰ RYSOVÁ, K. K úrovni mluveného projevu žáků ZŠ. *Český jazyk a literatura*, roč. 50, 1999–2000. č. 1, s. 27–32

3 Deiktická slova v mluvených projevech

„Deixe je akt ukazování nebo odkazování prostřednictvím gest nebo jazykových výrazů. Deixe význam nabývají pouze v konkrétní promluvové situaci, v níž mluvčí jejich prostřednictvím zaměřuje pozornost adresáta na jednotlivé aspekty společného vztažného systému promluvy (d. časoprostoru) ↑ reference. Teprve v něm lze výroky, které obsahují d. výrazy, přiřazovat pravdivostní hodnoty.“¹¹

Dále se budeme soustředit na zájmenná příslovce a zájmena a jejich fungování v mluvených projevech.

3.1 Zájmenná příslovce

Zájmenná příslovce jsou díky své funkci substituční, příbuzná zájmenům formálně i významově. Formálně jsou společné díky této příbuznosti slovtvorné základy (nejobecněji vzato k-ový, t-ový, j-ový a další), významová příbuznost se projevuje v odborných sémantických řadách zájmen.

- **Zájmenná příslovce místa** vymezují místo dotazem, ukázáním, odkazem, jde o: kde, odkud, kudy, kam, zde, tady, tu, tadyhle (hovorové jsou všechny varianty s -hle) tuhle, tam, onde (knižní), odtud, odsud, substandardně vocaď, odtamtud, hovorově tamtudy, tam, tamhle, onam (knižně), sem, semhle.
- **Zájmenná příslovce času** vymezují časový úsek dotazem, ukázáním, odkazem do časové blízkosti i vzdálenosti: kdy, odkdy, dokdy, nakdy, tehdy, tenkrát, tentokrát, onehdy, potom, poté, jindy, tu a tam, odtehdy, dosud, atd.
- **Zájmenná příslovce způsobu**: jak, jakpak, tak, takhle, takto, atp. Sdílí prostředky s číslovkami zájmennými: kolik, tolik
- **Zájmenná příslovce příčiny** jsou hlavně: proč, proto
- **Zájmenné příslovce účelu**: *nač*.

Všude, vždy považujeme za totalizátory.

¹¹ KARLÍK, P.; NEKULA, M.; PLESKALOVÁ, J. a kol. *Encyklopedický slovník češtiny*. Praha: Nakladatelství Lidové noviny, 2002. s.105, ISBN 80-7106484-X

Zájmenná příslovce mají se zájmeny společnou strukturu neurčitých a záporných útvarů: *někde, kdesi, ledakde, sotvakde, kdekoli, nevím kde, nikde, kdysi, kdykoli, nějak, jaksí, všelijak, kdekam, nikdy, nikam, nikudy, nijak, atp.* (Karlík; Nekula; Rusínová a kol., 2008: 339)

3.1.1 Funkce slov *tak, takže*

V textu dochází k opakování některých výrazů, jde o výrazy slov *tak, takže*, z důvodů jejich více funkcí. Vyjadřují stejné významové vztahy, příklady konkrétních promluv ne ve všech kontextech.

Slouží jako prostředek návaznosti mezi jednotlivými výpověďmi v textu jako slova odkazovací. Respektive výrazy zdůrazňující a upozorňovací.

Při únavě mluvčího mají funkci slov opěrných (pomocných), popřípadě slov výplňkových.

- Stojí-li na počátku výpovědi nebo promluvy navazují, signalizují, že obsah výpovědi, kterou uvozují, vyplývá z věty předchozí. Snaží se jimi shrnout myšlenky výpovědi, když stojí na konci věty, textu, promluvy, mají charakter uzavírající (shrnující)
- Jestliže stojí slova *tak, takže* na začátku výpovědi mají funkci kontaktovou. Mluvčí se tímto způsobem snaží zapojit do konverzace a chce na sebe upozornit.
- Slova *tak, takže* mohou mít v projevech opěrnou funkci, slouží jako slova pomocná, která jsou spojena s nervozitou mluvčího. Toto užití je ze strany posluchačů vnímáno negativně. (Kolářová, 1995-1996. 46)

3.2 Zájmena

Zájmena jsou plnovýznamový ohebný slovní druh. Pomocí nich jazyk substitučně pojmenovává substance a vlastnosti. Zájmena se realizují v různých významových rysech. Uvedené rysy jsou společné jiným slovním

druhům, zejména číslovkám a adverbiím. Zájmenná adverbia mají společný základ se zájmeny.

V rámci významových rysů mají funkci v komunikaci pojmenovávací (*já, ty, on*). V textu nebo mimo něj odkazují (*on, ona, ono, ten, tento*).

Zájmena popisují vztah komunikační role a posesivity (*můj, tvůj, svůj*).

Zájmena doplňují předmět komunikace, který vyžadují (*kdo, co, jaký, který, čím*).

Zájmena vyjadřují vztah (*kdo, co, jaký, který, čím, jenž*), neurčitost předmětu, vlastnosti nebo vlastníka (*někdo, ledajaký, čísi*).

Zájmena popírají předmět vlastníka (*nikdo, nic, žádný, ničím*).

Zájmena identifikují (*týž, jiný*).

Zájmena totalizují a kvantifikují (*všichni, každý*).

Zájmena reflexivizují (*se, svůj*). (Karlík, Nekula, Rusínová a kol, 2008:284)

3.2.1 Zájmeno *ten*

Deiktická slova patří k významným rysům mluvených projevů. Zájmeno *ten* má funkci ryze ukazovací (deiktickou), funkci denotační, kontextově-diskurzivní (anaforické a kataforické) funkci odkazovací, expresivní funkci „přídavnou“. (Štícha, 1999: 124).

V jazykových učebnicích je výraz *ten* zařazován mezi zájmena i se svými rodovými podobami. Schneiderová uvádí, že novější jazykovědné práce a *Mluvnice češtiny* se tomuto tradičnímu označení zájmeno vyhýbají a dávají přednost termínům „**deiktické slovo**“ nebo „**identifikátor**“. Deiktická slova totiž skutečnost nepojmenovávají, ale ukazují buď k ní, nebo k jejímu pojmenování v textu a tím ji identifikují, tj. umožňují, aby obsah věty mohl být jednoznačně vztažen ke skutečnosti. (Schneiderová, 1993: 31)

3.2.1.1 Zájmeno *ten* a jeho deiktická funkce

Štícha ve svém článku objasňuje funkce zájmena *ten* a uvádí konkrétní příklady s vysvětlením základních funkcí.

Nejprve se zmiňuje o funkci ryze (ukazovací) deiktického lexému ***ten***.

- **Ty** obrazy jsou hezké.
- Odkud máš **ty** šaty?
- Můžu si **ty** šaty vyzkoušet?

„**Verbální ukazování**“ může být doprovázené gestikulací (rukou, kývnutím hlavy, významným pohledem), jestliže v dané komunikační situaci mluvčí s adresátem vidí objekt sdělení přímo před sebou. K tomu je užito slova *to, ten*. (Štícha, 1999: 123, 124)

Pokud jsou v kontrastu objekty stejného druhu, je ukazováno na objekt prostřednictvím slova ***tenhle***.

- **Tyhle** obrazy jsou hezké.
- Odkud máš **tyto** šaty?
- Můžu si **tyhle** šaty vyzkoušet? (Štícha, 1999: 125)

Užití zájmena ***ten, ta, to*** se nejeví v mnoha případech jako nadbytečné, protože je důležité pro význam věty.

- **Ty** obrazy jsou hezké.
- Obrazy jsou hezké.
- Odkud máš **ty** šaty?
- Odkud máš šaty?
- Můžu si **ty** šaty vyzkoušet?
- Můžu si šaty vyzkoušet? (Štícha, 1999: 125)

3.2.1.2 Zájmeno *ten* a jeho anaforická funkce

Nejprve se Štícha objasňuje pojem anaforické funkce - jedná se funkci vnitrotextového ukazování. Rozumíme tím, že objekt, téma známe z jiné situace komunikace. Pro odlišení uvádí příklad užití deiktického lexému *ten* od jeho užití anaforického.

- **Ten** obraz se mi líbí. (mluvčí pozoruje obraz: funkce deiktická)
- Nezapomněl jsi na **ten** obraz? (mluvčí se zmiňuje o jednom z minulých témat hovoru: funkce anaforická) (Štícha, 1999: 126)

V některých případech má anaforikum *ten* funkci „připomínkovou“ Nemusí nutně jít pouze o prostředek (expresivní) hovorové mluvy, jde o důležitou specifickou funkci atributivního anaforika vyjadřovat kontextovou resp. komunikativní zapojenost tématu do dané věty.

Dochází k zásadnímu rozdílu výpovědi:

- Deštník si nevezmeš? (návrh, aby si adresát vzal deštník)
- **Ten** deštník si nevezmeš? (poukaz na to, že si adresát otázky patrně zapomněl vzít deštník, který si byl přichystal). (Štícha, 1999: 127, 128)

3.2.1.3 Zájmeno *ten* a jeho sekundární funkce

Nesmíme opomenout sekundární funkce lexému *ten*, *ta*, *to*. Další lingvisté např. Trávníček se zmiňují o expresivních funkcích zmiňovaného lexému *ten*. Trávníček uvádí, že ve větách typu **Ta** naše *Kristýnka je tak roztomilá!* nebo *Proč ten Standa nejde?* se prolínají různé funkce a to primárně odkazovací, ale též i o expresivní funkci tohoto anaforika. (Štícha, 1999: 132)

Schneiderová předkládá příklady hovorového použití zájmena *ten*, kde slouží prvotně jako systémově- komunikativní anaforická funkce. Hovorovost již zde není podmíněna užitím anaforika *ten*, nýbrž funkcí celé výpovědi. Zájmeno *ten* je zde ve funkci odkazovací nutné. Např. ptá-li se zákazník *prodavače Máte ten čaj v plechu?*, je užití výrazu *ten* dáno společným vědomím o existenci daného druhu předmětu (tj. zde druhu čaje) běžného při nakupování, nicméně

druhem zboží o něž tu jde není patrně jakýkoli „čaj v plechu“, nýbrž určitý druh čaje „v plechu“. (Štícha, 1999: 132)

Zajímavě se jeví užití anaforika, kdy primární funkce, je přehodnocena podle subjektivního postoje mluvčího k předmětu řeči, jímž je nějaká osoba, ke které má mluvčí „rozpačitý“ vztah. Takovýto postoj můžeme charakterizovat jako „odstup“. Typicky uváděným případem je věta typu: „**Ten** náš táta si nedá říct!“

Např. větu: „Divím se, že s ním **ta** Alena chodí.“ může pronést někdo, kdo o Aleně hovoří jako o někom, vůči němuž vyjadřuje jisté rozpaky apod.

Naproti tomu větu: „Divím se, že s ním Alena chodí.“ řekne ten, kdo má k Aleně důvěrný vztah kamaráda a hovoří jakoby z jejího hlediska.

Z tohoto rozdílu však zároveň vyplývá, že užití anaforika ten je i v těchto případech komunikativně funkční a že tu jde o podstatný obsahový rozdíl, jehož zanedbáním by došlo ke komunikativní újmě. (Štícha, 1999: 132, 133)

II. PRAKTICKÁ ČÁST

4 K analýze mluvených projevů

Vlastní jazykový materiál ke své bakalářské práci jsem získala na základní škole v Oslavanech v jihomoravském kraji na Brněnsku. Školu jsem si vybrala záměrně v místě svého bydliště především z důvodu dostupnosti.

Po domluvě s ředitelem školy PhDr. Ivanem Kocábem mi byl umožněn výzkum a především sběr jazykového materiálu v hodinách českého jazyka se souhlasem vyučujících.

Mluvené projevy jsem zaznamenávala na diktafon v průběhu čtyř měsíců pouze v hodinách českého jazyka, které byly zaměřené na slohovou výchovu. V hodinách slohu žáci rozvíjí své mluvnické a řečnické schopnosti prostřednictvím připravených mluvních cvičení.

Na začátku byli žáci seznámeni s důvodem mé přítomnosti v hodinách. Po domluvě s vyučujícími jsem byla přítomná pouze na začátku hodiny (abych nenarušovala průběh vyučovací hodiny), kdy probíhala mluvní cvičení, které měli žáci zadané.

Okolnostní průběh byl vždy totožný. Na začátku vyučovací hodiny, byli vyvoláni ti žáci, kteří měli mít připravené mluvní cvičení. Žák předstoupil před třídu k tabuli a začal pronášet svůj projev. Po skončení projevu se žák vrátil do lavice a vyučující vyzvala další žáky, aby zhodnotili mluvnické vystoupení. Dané hodnocení pro mé účely sloužilo, jako mluvený projev nepřipravený. Nejčastěji se odvíjel formou dialogu vyučujícího se žákem nebo diskuzí s více žáky.

Ve většině případů měli žáci zadané téma, které si mohli doma připravit. Podle úrovně můžeme usuzovat na určitou úroveň nepřipravenosti mluvního cvičení. Mezi žáky téhož ročníku se projevovaly v úrovni značné rozdíly. Úroveň mluvního cvičení byla ovlivněna mnoha různými podněty: tématem, připraveností, nervozitou, vlastním tempem promluvy, pamětním zvládnutím textu. Dále byl projev ovlivněn aktuálním klimatem ve třídě.

Projevy jsem nahrála na diktafon a zaznamenala přepisem dle *Mluvené češtiny v autentických textech*.¹²

¹² HOFFMANNOVÁ, J. – SCHNEIDEROVÁ, E. – MÜLLEROVÁ, O. *Mluvená čeština v autentických textech*. Praha: H + H, 1992. s. 14.

4.1 Pravidla transkripce mluvených projevů

„Jazykový výzkum se dlouho zaměřoval především na texty psané. V posledních desetiletích se však dostává do centra pozornosti jazykovědy (a některých příbuzných oborů) i studium projevů mluvených, zejména spontánních, nepřipravených dialogů – v souvislosti s vývojem audiovizuální techniky, s možností pořizovat kvalitní magnetofonové nahrávky a videozáznamy. Pořídit záznamy různých typů mluvených projevů a zpřístupnit je pro studijní a badatelské účely v podobě názorných přepisů (transkriptů) je časově i technicky velmi náročné.

Přepis magnetofonového záznamu mluveného projevu je vždy jen nedokonalým obrazem způsobu, jakým mluvčí pomocí navzájem těsně propojených jazykových, parajazykových a mimojazykových prostředků sdělují to, co mají na mysli. Mluvený text neustále plyne v čase, nelze ho v žádné chvíli „vidět“ vcelku. Pro studium jeho stavby, jeho vlastností jsme nuceni uvádět ho do psané podoby, používat písma (psací soustavy), které má schopnost trvalejšího uchování jazykové komunikace mezi účastníky komunikační situace.

Přepsaný magnetofonový záznam, transkript, nemá složku neverbální, mimojazykovou (gesta a mimiku mluvčích, jejich pohyby, vzhled, chování lze jen do jisté míry popsat pomocí komentářů) a ani jeho zvukový průběh není možno zachytit přesně a úplně (ani údaje získané fonetickými přístroji nevystihnou např. odstíny a barvu hlasu, které mohou být pro sdělení neobyčejně důležité).

V přepisu zachycujeme pomocí speciálních značek ty vlastnosti zvukového a časového průběhu nahrávek, které pomohou recipientovi textů, tzn. jejich čtenáři představit si alespoň do určité míry skutečnou podobu projevu. Tyto značky mu umožňují, aby se lépe orientoval v textu, který sice má psanou podobu, ale postrádá některé znaky projevů koncipovaných jako psané, např. interpunkci nebo velká písmena na začátcích větných celků. Na první pohled je snadné zjistit, že v mluveném textu převedeném do psané podoby nejsou vždy jednoznačné hranice mezi větnými konstrukcemi a ani není často jasné, která slova k sobě vlastně patří. Proto zaznamenáváme pomocí

speciálních značek tyto a další nejasnosti, které bývají zvukovými prostředky odstraňovány a to:

- **Intonační průběh**, který může být stoupavý nebo klesavý, značíme pomocí šipky směřující vzhůru nebo dolů (↑↓). Tyto šipky se vyskytují především tam, kde očekáváme určitý předěl, a to jak koncový (většinou ↓), tak nekoncový (většinou ↑). Mají napovídat čtenáři, jak mluvčí člení text na úseky, a dávají mu představu globálních kontur, v jakých se mluvčí pohybuje.
- **Pauzy** jsou znázorněny pomocí značky ■ – pomáhají čtenáři orientovat se v textu a v jeho členění. Dále mu mají pomoci představit si jeho časový průběh, plynutí a tempo. Délku pauzy neměříme, zaznamenáváme jen ty slyšitelné (výrazně delší pauza je značena dvěma, event. i více značkami). Pauzy mají i význam kontaktový, a to po kontaktových slovech jo, že apod. s tázací intonací, dále důrazový před zdůrazněným slovem i po něm a formulační v místech, kde se mluvčí zamýšlí, jak pokračovat v řeči.
- **Zdůraznění** je značeno pomocí velkých písmen (XY). Jde o zdůraznění jedné, zpravidla první (přízvučné) slabiky (CHYtil), nebo celého slova (CHYTIL). Ve slově vysloveném s důrazem bývá zpravidla větší výškové rozpětí příslušné intonační kadence, může se přechodně zpomalit tempo řeči, zvýrazní se výslovnost. Veškerá vlastní jména a názvy jsou zde psány malými písmeny.
- **Protážení výslovnosti** (většinou koncové) samohlásky se označuje pomocí dvojtečky (:) umístěné za samohláskou. Vyskytuje se hlavně ve slovech jo:, no: s různým, častěji však stoupavým intonačním průběhem, který jim dodává otázkové, dovolávací, hodnotící a jiné významy. Dále se často vyskytuje v jakémkoli slově před pauzou (jako by šlo už o první fázi pauzy), u některých mluvčích je individuálním příznakem způsobu jejich řeči; protahují zvláště při pomalejším tempu koncovou slabiku téměř každého slova.
- **Otázkovou platnost** znázorníme značkou ☺. Ta je signalizována tázací intonací, tázacími slovy nebo se pouze vyrozumívá z celkového významu určitého úseku textu nebo z celkové situace.

- **Hezitační zvuk** se označuje pomocí značky @. Má platnost zaplněné kratší či delší pauzy, když je vysloven mezi dvěma slovy, nebo se tento zvuk kombinuje s pauzou tak, že se vysloví buď před ní, nebo po ní, event. pauza před ním předchází i následuje za ním. Tento zvuk můžeme ve výslovnosti protahovat podobně jako koncové samohlásky (@:)¹³

4.2 Seznam značek používaných v transkriptech

Při transkriptu jsem používala značky, které uvádí Hofmanová:

- pauza
- ↓ klesnutí melodie
- ↑ stoupnutí melodie
- ☺ otázka
- : prodloužení samohlásky
- @ hezitační zvuk
- ___ nesrozumitelné nebo nejasné slovo či úsek textu
- XY velká písmena značí zdůraznění slabiky nebo slova¹⁴

4.3 Výskyt deiktických slov v mluvených projevech

Výskyt přívlastkového zájmena ten v mluvených projevech je určen různými stimulujícími podněty, kterými jsou rodinné prostředí, rozumové a vyjadřovací schopnosti a okolní svět. Na výskytu zájmena ten v řeči se podílí individuální komunikační schopnost mluvčího. (Schneiderová, 1993: 33)

Jednotlivé funkce deiktických zájmen se mohou prolínat. Z tohoto důvodu je zřejmé, že lexém ten, může být nositelem více funkcí. Proto se budu soustředit vždy na prvotní a určující funkci.

¹³ ALEXOVÁ, Monika. *Syntaktické rysy připravených a nepřipravených mluvených projevů u žáků 6. – 9. tříd ZŠ: diplomová práce*. Brno: Masarykova univerzita, Fakulta pedagogická, Katedra českého jazyka a literatury, 2009. Vedoucí diplomové práce PhDr. Ivana Kolářová, CSc.

¹⁴ HOFFMANNOVÁ, J. – SCHNEIDEROVÁ, E. – MÜLLEROVÁ, O. *Mluvená čeština v autentických textech*. Praha: H + H, 1992. s. 14.

Při určování funkcí (výplňkové, připomínací, rozlišovací, zástupné a kumulování) tvarů zájmena *ten* jsem se řídila výběrem Knappové¹⁵. Následné objasnění funkce je dle odborné citované literatury.

4.3.1 Výplňková funkce tvaru zájmena *ten*

Jako slovo výplňkové se uplatňuje nejvíce zájmeno *ten* v mluvených projevech dětí, kdy slouží pro překlenutí určité doby, než dítě zaplní mezeru v projevu vhodným výrazem přesného významu. Pauza v mluveném projevu je způsobena neznalostí, nejistotou, trémou a mnoha dalšími subjektivními faktory, jenž působí na mluvčího. U dospělého mluvčího se výplňková funkce vyskytuje v tématech z lékařského prostředí.

- no a tam z toho / Vezufu se jim podařilo utéct (zkušeni)
 - namaluj mi jí / tím / takovym černym (výtvarný kroužek)
- (Schneiderová, 1993: 34)

4.3.2 Připomínací funkce tvaru zájmena *ten*

Připomínací funkce zájmena *ten* je opět typická pro dětský mluvený projev a právě v něm bývá nadměrně užíváno. Užití připomínací funkce signalizuje, že uváděná věc je již účastníkům komunikace známá a to buď objektivně (posluchačům) nebo subjektivně (mluvčím).

- Protože už potom neměli pevného vůdce / tak prohráli / tu válku
- (Schneiderová, 1993: 34)

4.3.3 Rozlišovací funkce tvaru zájmena *ten*

U opakovaného substantiva s odlišnými přívlastkovými výrazy se zájmeno *ten* vyskytuje v rozlišovacím významu a plní tedy funkci rozlišovací. Rozlišovací význam zájmena se vyskytuje také i u samostatného adjektiva, ke

¹⁵ KNAPPOVÁ, Petra. *Deiktická slova v mluvených projevech žáků 2. stupně základní školy*: bakalářská práce. Brno : Masarykova univerzita, Masarykova univerzita, Fakulta pedagogická, Katedra českého jazyka, 2010. 52 s. Vedoucí bakalářské práce PhDr. Ivana Kolářová, CSc.

kterému si musíme ze souvislostí doplnit význam chybějícího substantiva ze souvislostí nebo z předcházející repliky jak uvádí sama Scheiderová.

- Sou zaprvé ty dobrovolný (akce) / co lidi třeba dávaj na onkologii

Zájmeno ten se ve funkci rozlišovací v projevech objevovalo málo.

(Schneiderová, 1993: 35)

4.3.4 Zástupná funkce tvaru zájmena *ten*

Po nejvíce zástupným výrazem je opakovaně slovo to, především v mluvených projevech. Lexém to je schopno zastupovat výrazy různých gramatických charakteristik nebo se i může vztahovat k celé větě. Přehnané až nadbytečné užití může způsobit nesrozumitelnost. (Knappová, 2010)

4.3.5 Kumulování deiktika *ten*

Kumulování tvaru zájmena ten dochází velice často v projevech žáků v případě, kdy hledají vhodná slova. Realizuje se v jedné promluvě ve spojení s rozdílnými substantivy opakovaně. Převažuje u nepřipravených projevů (Schneiderová, 1993: 33)

4.4 Vlastní rozbor deiktických funkcí slov v mluvených projevech

Při identifikaci druhů funkcí budu používat jejich barevné odlišení v textu:

- Funkce výplňková: **červená**
- Funkce připomínací: **zelená**
- Funkce rozlišovací: **fialová**
- Funkce zástupná: **tučné zvýraznění černě**
- Funkce deiktická ukazovací – **modrá**
- Kumulování deiktika - **hnědá**

Stejné slovo může, zastupovat různé funkce, které vyplývají z dané situace komunikace.

4.4.1 Rozbor funkcí deiktických slov v projevech žáků 6. tříd

Žák 1: připravený projev – vyprávění pohádky

BOb ↓ bob a bobek ↓ jednoho dne bob a bobek letěli v klobouku ↓ nad jezerem ↓ a bobek řekl že by si se mohl jít vyvykoupat ↓ přistáli k jezeru ↓ vytáhli si z klobouku ručníky a šli zkusit vodu ↓ a Bob říká ↓ ta voda je TEplá jako Třeboňské kafíčko ■ a pak vylezli z vody a bobek si odložil ručník na hrocha ↓ a zakřiči POMOc a hroch křičí pomoc taky bolí zub ↓ a bob říká bobek říká ne ale já se vás strašně bojím ↓ a hroch říká to nemusíte_■_hroch potom řekne ■ od od operujete mi zub já se strašně bojím u zubařů ↓ a bobek říká @ jasně není žádný není žádný problém ↓ tak vytáhnou z klobouku pilu a kladívko ↓ ■ a začnou řezat zub a bobek pak říká, kde vezmu ZLAto na špičku ↑ ■ a hroch šlápne nohou a vyskočí a vyhrábne zlato ↓ pak mu začnou naklepávat zlato na zub ↓ a: pak bobek řekne a ani to nebolelo vidíte a hroch zavře pusu a začne křičet a uteče pryč ↓

Žák 2: připravený projev – vyprávění pohádky

Sněhurka ↓ v jednom království žila jedna královna ↓ a ty: se narodila holčička ménem Sněhurka ↓ ■ Sněhurka nebyla tak hezká ↑ ale jak rostla tak se z ní ■ stala princezna ↑ a potom šla královna do svého pokoje a zeptala se kouzelného zrcadla ↓ KDO je v tomhle království nejkrásnější ↑ a to zrcadlo řeklo SNěhurka ↓ tak se královna naštvála zavolala myslivca ↓ a a řekla at' de ze Sněhurko: do lesa at' ji tam usekne hlavu ↓ tak myslivec šel ↓ @ ale tu sněhurku nezabil ↑ asi měl dobrý srce neboť se netrefil ↑ a taktak Sněhurka utekla uviděla někako: malou chaloupku ↓ tak tam vlezla a potom uklidila ten chlívěk tak tam uklidila otevřela v okna ↓ potom ta královna se dozvěděla že: ta Sněhurka není mrtvá ↑ tak se proměnila na ježibabu nic jiného neuměla ↓ potom očarovala jabko bylo takový modrofialový @ šla k tý chaloupce zakle zaklepala na dveře a řekla že prodává jabka ↓ že jestli si nechce jedno koupit ↓ tak Sněhurka otevřela řekla že jo ↓ koupila si fialovožlutý žžž fialovomodrý jabko asi je barvoslepá ↑ a a jednou do toho kousla a byla ↓ a lehla ↓ a potom přišli trpaslíci vytáhli na ňu

skleněnou rakev co už měli připravenou ↓ a dali ju tam a dali ju za stodolu ↓
potom tam přijel princ ↓ @ políbil ju ↓ políbil jeli potom jeli spolu do města ↓ @
trpalíky vzali sebou ↓ prodali je do zoo ↓ a: konec

V daném připraveném projevu je nejvíc zastoupeno zájmeno deiktické ukazující, na konkrétní objekty.

Hodnocení mluvního projevu předchozích mluvních cvičení - nepřipravený

U: tak teďka **to** zhodnotíme ↓ já poprosím Julču aby zhodnotila kluky jako celek ↓ a potom

třeba řekla co se jí líbilo na Petrovi a co třeba na Patrikovi ↓

Ž 3: Petr mluvil hodně potichu ↓ a Patrik se občas zasekával ↓ a jinak jako se mi **to** docela líbilo ↓

U: Protože bude potom mluvit Lucka příští týden ↓ tak může zhodnotit teďka výkon dnešních ukázek

Ž 4: MNě se **to** líbilo akorát Petr se tam jednu chvíli zasekl ↓ a: mluvil strašně potichu a bylo ho málo slyšet ↓ a Patrik se tam taky občas zasekl ale jinak **to** řekl hezky ↓

U: a já se zeptám kluků ještě ↑ 😊 jak by zhodnotili kluci ↓

Ž 5: MNě se **to** celkem líbilo Petr se tam občas zasekával a mluvil potichu ↓ Patrik mluvil pomalu hodně si vymýšlel a taky se zasekával ↓

Ž 6: MNě se **to** líbilo ale Petr mluvil hodně potichu ↓ Petra nebylo skoro slyšet ↓ Patrik mluvil hlasitěji ↓ a: mohl **to** víc jakože podle **tý** pohádky ↓

U: Já myslím že máte všichni skoro stejný názor ↓ a já bych přidala ještě jeden ↓ a **to** myslím v obou případech ↓ jak Patrik tak Petr používali sloveso Říkat Říkat říkat ↓ říkali sme že ve slohu teď sem **to** sloveso řekla znovu já schválně ↓ @ máme obměňovat dějová slovesa a Patrik ↑ velice často použil nespisovnou češtinu ↓ Byl **to** záměr Patriku nebo NEbyl 😊

Ž 7: byl

U: byl **to** Záměr abys nás pobavil i s **tou** úpravou té pohádky ↑

Lexém to se zde objevuje častokrát, převažuje kumulace, i o funkci zástupnou, protože lexému to nahrazuje obsahově mluvní cvičení

Žák 8: připravený projev – vyprávění pohádky

Mach a Šebestová na prázdninách ↓ jednoho rána když se Mach s Šebestovou probudili ↓ tak zjistili ↑ že má jejich babička svátek ↓ vydali se na louku ↑ a na louce nazbírali babičce květiny ↓ Jonatán se jim při sbírání květin nějak stratil ↓ ale oni se řekli ↑ že když přijdou domů ↓ tak Jonatán tam už určitě na ně bude čekat ↓ přišli domů a dali babičce květiny ↓ babička jim poděkovala ↑ a přišel Jonatán ↑ a měl plnou pusku růží ↓ dal babičce růže ↓ a babička řekla ↓ že když je Jonatán tak šikovný že by paní Kadrnožkové mohli poslat nějaký **ten** pohled ↓ šli koupit šli koupit pohled ↑ a: jak ho koupili ↓ tak ji napsali pozdrav a podepsali se ↓ podepsala se Šebestová ↑ podepsal se Mach ↑ a otiskl tam Jonatánovu tlapku ↓ ■ když dopis poslali ↓ tak Machovi došlo ↓ že paní Kadrnožková ↓ určitě ukáže dopis jeho rodičům ↓ a oni zjistí ↓ že s nima nebyl na dovolené ↓ ■ když ■ @ když **to** Mach řekl Šebestové ↓ tak řekli že použijí sluchátko ↓ Mach řekl ↓ že si přeje ↓ aby měli dopis ↓ a aby mohl smazat svůj podpis ↓ smazal podpis ↓ a když odletěl od poště dopis ↓ tak pošťák se za ním rozběhl ↓ pošťák spadl do jezera ↓ a dopis měli Mach a Šebestová ↓ smazali podpis ↑ a šli hledat pošťáka ↓ dědeček jim šel pomoci vylovit pošťáka z jezera ↑ a když ho vylovil ↓ tak si všichni šli dát @ piknik ↓ když **to** dojedli ↓ tak dali pošťákovi zpátky dopis ↓ a on si on byl celý šťastný ↓ a chtěl se podívat ↓ co paní Kadrnožkové napsali ↓ když dopis došel paní Kadrnožkové byla moc ráda ↓ a ukázala **to** Machovým rodičům ↓

Žák 9: připravený projev

o Červené karkulce ↓ byla jednou jedna holčička ↑ a menovala se červená karkulka ↓ říkali jí tak ↑ protože nosila červený šáteček ↑ až červené šaty ↓ ■ jednoho dne byla babička nemocná ↑ a maminka jí řekla ↑ ať jí de naštvít ↑ a dá jí košík s bábovkou ↑ a vínem ↓ a poradila jí ↑ aby nechodila přes les ↓ že by se jí mohlo něco stát ↓ tak karkulka šla ↓ ale neposlechla ↑ a

šla přes les ↓ ■ potkala vlka ↑ a vlk se jí ptá kam jde ↓ k babičce ↑ ■ a kde bydlí ☺ tamhle pod cestičkou ↑ měla bys jí natrhat nějaké květiny ↓ ■ byla by moc ráda ↓ ■ tak jo ↓ tak natrhala nějaké květiny ↑ a vlk zatím běžel k babičce ↓ zaklapal na dveře ↑ a babička říkala ↑ je otevřeno ↑ jen poť dál ↓ ■ vlk sežral babičku ↑ a oblékl si její věci ↑ a lehl si do postele ↓ ■ mezitím přišla karkulka ↑ zaklepala ↑ a vlk říká ↓ jen pojd' dál ↑ karkulko ↓ poť ↓ karkulka šla ↓ a sedla si k babičce k posteli ↓ a ptá se ↓ babičko proč máš tak velké uši ☺ to abych tě lépe slyšela ↓ a babičko ↓ proč máš tak velké oči ☺ to abych tě lépe viděla ↓ a babičko ↓ proč máš tak velkou pusku ☺ to abych tě lépe mohla sežrat ↓ vlk sežral karkulku ↓ ■ a ■ lehl si do postele ↑ a usnul ↓ ■ kolem šel myslivec ↑ a viděl v okně ↑ jak vlk ■ spí ↑ v babiččiné posteli ↑ a říká si že že ji asi sežral ↓ tak šel dovnitř ↑ rozpáral vlkovi břicho ↑ ven vyskočila babička s karkulkou ↑ ■ nanosili kamení ↑ dali je do břicha ↑ a babička mu břicho zašila ↓ schovali se ↑ vlk se probudil ↑ a měl žízeň ↓ šel se napít ke studni ↑ a přepadl ↑ protože kameny byly moc těžké ↑ a utopil se ↓ babička z myslivcem a karkulkou se radovali ↑ snědli bábovku ↑ a vypili víno ↓

Hodnocení mluvního cvičení:

U: děkujeme tak já bych poprosila třeba HAnku ↑ aby nám řekla k těm dvěma vystoupením své hodnocení ↓

Ž 10: mě se oboje dvoje líbilo ↑ ale aneta se tam trošku zasekávala ↓

U: to zasekávala @ máš na mysli ten kousíček na konci ☺

Ž 10: no:

U: jak tam byla ta mezera než ona si vzpomněla__

Ž 10: no

U: tak vášo ↑ (smích třídy) vášo co ty ☺

Ž 11: obě to měly moc hezký ↑ a obě dvě hodně říkaly ↑ a:

U: tak ↓ našli bychom tam @ nějakou věc ↓ kterou bychom některé z nich teda mimo ↓ teda vytkli ☺ ona sama ■ říká ↑ že mluví rychle

U: ona mluví rychle ↓ ano ↓ ona se to naučí ↑ a potom je to jako na kolovrátku ↓ takže pro příště trošku zvolní tempo ↓ a bude to povídat jako pohádku ↓ ■ ještě poprosím kluky ↑ takže pavle ☺

Ž 12: mě se **to** líbilo ↑ říkaly **to** pěkně ↓ měly **to** pěkně naučený ↓

U: bylo vidět ↑ že je **to** opravdu nachystané ↑ že se snažily ↓ takže já si myslím

↓ že všichni ■ se mnou souhlasíte ↓ že jim dám jedničku ↓

lexém to zde vystupuje ve funkci zástupné (významově -znamená mluvený projev), jedná se o úpornou tendenci. Ve vyjádření Ž 12 by se mohlo zdát, že jde o kumulování

Žák 13: nepřipravený projev, téma – můj kroužek

U: v klidu ↓ začni ↓

Ž: jak 😊

U: normálně ↓ ■ začni mluvit ↓

Ž: takže ahoj ↑ ■ chtěla bys chodit do: **tajto:ho** kroužku jakože orionu a tak 😊 ■

je **to** ■ vo pěti a končí **to** vo půl šestý ↑ ■

U: do kterého kroužku chodíš 😊 nebo do kterého kroužku ji lákáš 😊

Ž: no: do orionu ↑

U: do orionu ↓ a co je orion 😊

Ž: **to** je tanční kroužek ↑ který vede: marcela flekalová ↑ a martin flekal ↑ a

tancujeme tam společenský tance ↑ a zrovna teďka se učíme předtančení ↓

U: a společenské tance které 😊

Ž: tak třeba vals ↑ valčík ↑ čaču ↑ rumbu ↑ ■

U: který z **těchto** tanců máš ráda 😊

Ž: @valc ↓

U: valc a proč 😊

Ž: protože je **to** pomalý ↑ a líbí se mi **ty: ta** choreografie ↓

U: jaké máte šaty 😊

Ž: no @ rovna teďka sme vybírali **takový** jakože: **takový** zeleno černý ↓ tady

takhle pruhovanej tady **takhle** pruh třpytky a **to:** ■

U: ráda tancuješ 😊

Ž: ehm ↑

U: kdy míváte orion 😊

Ž: v úterý ↓

U: jenom jednou týdne 😊 a jezdíte na taneční soutěže 😊

Ž: ehm ↑

U: na kolika a jakých soutěžích jsi byla ☺

Ž: jelikož tam chodím jakože: tento rok ↑ tak ještě na žádný ↓ ■ tancování mě baví ↓ chodila sem už do orioňáčku ↓ a marcela mě přeřadila do orionu ↓
Významová funkce slova se mění s posunutím významové roviny výpovědi.

Žák 14: nepřipravený projev – se zadaným tématem můj kroužek

Ž: takže @ chodíme z mojí kamarádkou vanesou ↑ do kroužku belintýns ↑ @ vede to lucka Švábenská ↑ je to krásný tanec ↑ z zrovna teďka se tam učíme novou choreografii ↑ kterou se učili v praze a my sme tam nebyli ↑ ■@

U: co sou belintýns ☺

Ž: no to je: belintýns to je: @ břišní tancování ↓ břišní tanec ↓

U: co nám dalšího povíš o belintýns ☺

Ž: začíná to: ■ vo půl sedmý a končí to vo půl osmý ↑ a: @ lucka je moc hodná jakože na nás ↑ protože sme tam nový ↑ chodíme tam tento rok sme tam začli chodit ↑ ■

U: @ jak moc je to náročné ☺ když ste začli chodit tento rok ☺

Ž: no my sme už chodili jakože minulej rok do břišní přípravky ↑ a já sem byla jako náhradnice v belinkách ↑ takže pro mě tak moc ne ↓

U: jak dlouhé máte tréninky ☺

Ž: hodinu ↓

U: když nacvičujete tu choreografii ↑ jak dlouho se ji učíte ☺

Ž: no: asi tak @ ■ deset tréninků ↑ ale oni už sou tam totiž jako ty holky větčí ↑ takže: my dyl ↓ a oni jelikož se to už učili na tom soustředění v praze ↑ tak ■ pro ně oni už to jako že umí a to my jakože ještě ne ↓ takže my se to učíme ↓

U: jaké máte kostýmy ☺

Ž: my ne: ale oni mají kostým teďka na ten na tu novou choreografii ↓ kterou lucka vymyslela ↓

U: jak ten kostým vypadá ☺

Ž: no: lucka říkala že to mají ↑ ale ještě nám ho neukazovala ↓

U: jak vypadaly starší kostýmy ☺

Ž: no: byly to takový dlouhý gatě ↑ na tom byly @ žlutý nebo modrý ↑ pásky

takový jakože ■ nebyly **to** ty penízky co maj vždycky na tom břišním šátku ↑ ale **takový** pásky ↑ a pak měli **takovou** podprsenku: ↑ tam byly taky **ty** pásky ve stejný barvě jak měli na gatích ↓ a měli **takový** rukavice ↓

U: @ co tě na belintýns baví ☺

Ž: @ baví mě tancovat ↑ hlavně teďka sem se díky tomu belintýns a: gymnastice naučila: @ most ze stoje sama ↑ ■ no: a: baví mě **to** protože: @ já už mě **to** začlo bavit už v **tý** přípravce ↑ a v **těch** belinkách ↑ ■ no: a **to** je všechno ↓

Žák 15: nepřípravený projev – vypravování o prázdninách

U: povídej o zážitku z prázdnin ↓

Ž: tak já sem byla s babičkou a ze sestřenicou ↑ tak sme jeli: ↓ za míšou ↑ do výrovic ↑ ■ a: pak sme šli ↑ na šlapadlo ↑ a z **toho** šlapadla sme skákali ↑ ■ a pak sem se šli koupat ↑ ■ no a potom jak sme se koupali ↑ tak my sme si tam potápěli ↑ dělali různý @ kraviny v **tý** vodě ↑ a: mamka nám řekla at' přídeme v tolik ↑ teď nevím v kolik a my sme v tolik nepřišli ↑ no: tak tam přišla mamka ↑ a teta se psem ↓ a: řekli at' už vylezeme ↓ a my sme vůbec nechtěli vylezt z **tý** vody ↓ protože nás **to** tam bavilo ↑ a potom sme si dali @ bramborovej ↑ těsnovinovej salát ↑ ■ rozdělali sme si deku ↑ před chatkou ↑ a: ■ tam sme si hráli se psem ↓ a pak sme si hráli ten benbington ↓

U: ještě jednou kam jste **to** jeli ☺

Ž: do výrovic ↓

U: co jsou výrovice ☺ a kde jsou ☺

Ž: tak no: **to** je jako že: my tomu tak říkáme ↑ **to** je: @ autokemp výr ↑ a výrovice sou ↑ tam je taková stezka ↑ **to** je tam je totiž přehrada ↑ tak tam je **takovej** most ↑ a: tam jak deš po **tom** dál ↑ a **to** ↑ **takhle** zatáčky tam sou ↑ to je silnice ↑ tak tam dojdeš do výrovic ↑ a my sme tam šli: aby: jakože my sme tam šli do obchodu ↑ protože nám došly rohliky ↑ a tam v **tom** obchudku v **tom** kempu měli zavřeno ↓ takže sme museli jít tam ↓ a: munulej rok sem tam byli aji @ s babičkou a tam sme šli vlastně spolu ↑ do těch výrovic ■ no: a **to** je asi tak všechno ↓

Žák 16: nepřípravený projev – vyprávění o mém kroužku

U: povídej o svých kroužcích ↓

Ž: chodím do záchranáře ↑ buď sme v učebně nebo deme ven ↑ nebo jedeme na výlet do ivančic na záchranku ↑ se podívat na dispečing ↑ nebo co **to** je ↑ @ a v coolu tak vyrábíme ↑ různé věci ↑ moc hezký věci ↑ ■

U: do **toho** záchranáře chodíš poprvé ☺

Ž: ehm ↑

U: co se učíte v záchranáři ↑ co **to** obnáší ☺

Ž: obvazovat trojcípým šátkem ↑ zaškrcovat ↑ povídáme si: ↑ učíme se dležitá telefonní čísla ↑ ■ a něco píšem do sešitu ↓ kroužek ↓

U: @ kdo tvůj kroužek vede ☺

Ž: petra dosendorfová ↓ a je moc hodná ↓

U: jak vám vysvětluje ↓ **to** co jsi poposlala že tam děláte ☺

Ž: pěkně ↓

U: je **to** všechno ↑ co chceš říct ☺

Ž: ještě nám ukáže jak **to** máme udělat ↓ no: to je všechno ↓

Žák 17: Nepřípravený projev – můj kroužek

KEramika ↓ keramika mě hodně baví ↓ protože ■ tam vlastně děláme různé výrobky ↓ například sněhuláky ↓ @ kostky na hraní ↓ a **takový** ↓ někdy máme volný hodiny ↑ ve kterých můžem vyrobit co chceme ↑ ■ do keramiky chodím už tři roky ↓ ■ ne jo ↓ už tři roky ↓ a: vždycky: když přijdeme ↓ tak počkáme než se shromáždíme ↓ úplně všichni ↓ ■ a poté ↓ se nachystáme si nachystáme věci ↓ potřebné k výrobě ↓ což sou například ↑ váleček ↑ šlikr ↑ hadra ↑ prkýnko ↓ a jehla ↓ nebo párátko ↓ ■ a dáme se do práce ↓ ■ rozválíme plát hlíny ↑ kterou sme dostali od vychovatelky ↓ podle šablony si vyřízneme třeba sněhuláka ↓ a přeneseme na prkénko ↓ dozdobíme očima ↑ rukou ↑ @ rukama ↑ koštětem ↑ @ ■ a hrcem a šály ↓ výrobek se musí dát do sušírny ↓ aby pěkně vyschl aby v peci nepraskl ↓ po zaschnutí se @ vybírají ze sušírny všechny zaschlé ■ výrobky ↓ a rozdají se zpátky dětem ↓ ■ a děti je potom ■ nabarví bar barvou ↓ která se nazývá glazura ↓

Žák 18: nepřípravený projev - můj kroužek

Tak lezení ↓ do lezení chodím první rok ↓ protože sem ■ @ chtěl chodit skoro každéj den do kroužku ↓ ■ tak sem si vybral lezení ↓ protože sem aktivní ↓ @ a: vlastně sou pokročilí ↑ a začátečníci ↑ já sem se přihlásil do začátečníků ↑ a tam se vlastně @ rozdělíme do ■ dvojic ↑ ■ který nám prostě se seřadíme od jedničky ↑ podle toho kolik nás je dětí ↑ a: vždycky si vychovatelka která je u stěny ↑ vyvolá první ↑ pak druhou ↓ pak třetí ↓ a tak dále ↓ a ti ostatní hrajou všelijaký hry ↓

U: co hrajete za hry když čekáte ☺

Ž: @ třeba fotbal ↓ vybíjenou ↓ citronky ↓

U: rád sportuješ ☺ chodíš do dalších sportovních kroužků ☺

Ž: jo: ↓ fotbal ↓

U: @ kde probíhá lezení ☺

Ž: probíhá na velkém sále ↑ @ v ddm je tam velká lezecká stěna ↑ pod ní je tellocvična ↑ která slouží k tým hrám ↓

Žák 19: Nepřípravený projev – téma prázdniny

U: jak si trávil prázdniny ☺

Ž: tak **to** bude horší ↓ já sem skoro nikde nebyl ↓

U: tys nikde nebyl ☺

Ž: akorát u babičky ↓ tam sme byli jenom ■ dva dny ↑

U: kde bydlí babička ☺

Ž: v klentnici **to** je přímo pod sirotčím hrádkem ↓ jak je na pálavě ↑ je sirotčí hrádek ↑ tak přímo pod ním ↓ babička má vinice ↓

U: kolik je babičce let ☺

Ž: babičce je nějakých osumdesát sedum ↑

U: jezdíte babičce pomáhat ☺

Ž: jo ↓ a chodí pořád do vinohradu ↓ prostě když nende tak jí je blbě a **tadle** ↓ vona potřebuje prostě potřebuje aktivitu ↓

U: co děláš na vinohradě ↓ když ste u babičky ☺

Ž: my: **to** má babička jako povolání ↓ jako chodí ještě do práce ↓ my do **toho** vinohradu nechodíme ↓

U: má vlastní vinohrad ☺

Ž: ne **to to** je prostě pána ↓ pod kterým je za **to** ↓ @ a měla velkou zahradu ↑ a stát ji **to** nebo @ město ji **to**: ■ jakoby vzalo ↑ protože: se o **to** starala jak dlouho a pak zjistili že **to** není její ↓ tak velkou vlastně plochu prodali nějakému chlapovi ↓ který na tom na tom place postavil barák ↓ ze železa ↓ babičce na zahradě pomáháme ↓ a jezdíme za ní často ↓

Slovo to v zástupné funkci je zde nadužíváno (významově pokaždé jedná za jinou věc) a dochází k nesrozumitelnosti a špatné významové orientaci.

Dané ukázky potvrzují, že se projevují rozdíly v užití a frekvenci deiktických slov mezi připravenými a nepřipravenými projevy.

V připravených projevech žáků 6. tříd byly projevy celkem promyšlené v rámci významového obsahu. Pokud žák přemýšlel nad obsahem tak se mnohem více v projevech objevovala deiktická slova. Nepřipravené projevy se odvíjely jako dialogy mezi vyučujícím a žákem. Jinak rozdíly nebyly nikterak velké, šlo spíš o individuální jazykový projev mluvčích.

4.4.2 Rozbor funkcí deiktických slov v projevech žáků 8. tříd

Připravený projev – zadané téma vědci a vynálezci. Projev sloužil k rozvíjení slohového útvaru (výkladu).

Žák 1: připravený projev

TAKže na dnešní hodinu jsem si připravila mluvní cvičení na téma vědci a vědkyně ↓ vybrala jsem si Gali Galileia Galilejeho ↓ Galileo galileji ↑ byl toskánský ↓ ■ astronom ↑ fyzik ↑ a filozof ↑ a také byl příznivcem koperníka ↓ mezi jeho největší ■ @ úspěchy patří zdokonalení dalekohledu ↓ díky němuž

objevil čtyři jupiterovy měsíce ↑ a rozmanitá astronomická zkoumání ↓ narodil se ↑ od patnáctého ÚNora ↑ ■ tisíc PĚcetšedesátčtyři ↑ v lise v itálii ↓ jako na ■ první leta prožil zde ↑ a pak přešel do klášteru ↓ jeho nástup se ale nelíbil jeho otci který z něj chtěl mít lékaře ↓ proto ho nahlásil na medicínu ↓ ale galileo galileji školu nedokončil ↓ jak osmnáct let učil jako učitel matematiky ↑ na jedné z z italských škol ↓ VYtvářel ↑ VYtvořil ↑ skicy ↑ k mnoha vynálezům ↓ jako například ↑ ■ auto automatický sběrač rajčat ↑ kapesní hřebec ↓ který mohl sloužit jako jídelní příbor ↓ a to ↑ čemu dnes říkáme kuličkové pero ↓ ■ galileo galileji ↓ tvrdil ↓ že slunce ↑ je středem sluneční soustavy ↓ a planety včetně té naší obíhají kolem ní ↓ kolem něj ↓ církev s ním čas však nesouhlasila ↑ a **ta** tvrdila ↑ že je země středem ves vesmíru ↑ a vše se točí kolem ní ↓ proto se s ním začala soudit ↓ Galileo Galileji ↑ u soudu vše odvolal ↑ protože jinak by mu církev zakázala dále bádát ↓ ■ @ a: u sou při odchodu z **toho tohoto** líčení ↑ pronesl svou slavnou větu ↑ a přece se točí ↑ kterou zaslechli hlídači u dveří soudu ↓ zemřel patnáctého ■ ledna tisíc ŠEscet čtyřicet dva ↓ @ také v itálii ↓

Mluvní projev je dobře připravený z tohoto důvodu se v něm neshledáváme nadbytečným užitím deiktických slov. Formulace z *toho tohoto líčení* je způsobena opravou sémantickou. Můžeme se domnívat, že chtěl mluvčí prvně pronést při odchodu z toho soudu, ale poté si uvědomil špatnost své myšlenky a v polovině promluvy je změnil na tohoto líčení.

Žák 2: připravený mluvní projev na zadané téma

@ ■ Připravil jsem si pro vás ↑ mluvní cvičení na téma : ■ vědky a vědkyně ↑ můj VĚdec je Albert Ajnštajn ↑ Alebert Anjštajn se narodil šštrnáctého března ↑ roku osmnáct sedmdesát devět ↑ a zemřel roku devatenáct padesát pět v ňu: džerzy ↑ Byl **to** jeden z nejvýznamnějších vědců a jeho mezi ↓ ■ jeho největší objevy ↑ @ a možná **ho** znáte pod **tím** že ■ Objevil speciální Tteorii ↑ relativity ↑ Když byl malý ↓ rodiče si mysleli že je mírně retardovaný kvůli **tomu** že neuměl číst ↓ a: ani moc mluvit ↑ ale v pozdějším věku ↑ **to** ZDokonaloval ↑ už ■ v patnácti letech byl velice nadaný v matematice i když ↑ ■ sou mýty že propadal z matematiky ↑ ale v patnácti letech zvládal integrál ↑ ■ @ po smrti: ↑

co zemřel ↑ Po Pár letech ↑ ho: @ Americký časopis New York Times ↑ vyhlásil jako ■ @ nejvýznamnější osobu století ↑ kdy: ↓ za to co objevil ↑ ■ a: jestli vám to nebude vadit ↑ tak sem si: ↓ tady připravil @ že: ↑ kdyby nebyl ↓ kdyby nebyla objevena Teorie relativity ↑ tak by nám vlastně džípiesky nefungovaly ↑ protože ■ satelity které obíhají kolem zemské ↑ ■ kolem země ↑ tak ■ vlastně mají ↓ jiný čas ↑ a jinak se rozpíná prostor a proto jsou tak ■ @ proto jsou tak džípiesky přesné ↓

Objevuje se sémantický posun v zástupné funkci slova to.

Žák 3: připravený projev

Dneska sem si připravila mluvní cvičení ↑ na téma vědci a vědkyně ↑ a: jmenuje se Albert Ajnštajn ↓ byl to teoretický fyzik ↓ a jeden z nejvýznamnějších vědců všech dob ↓ řadí se k nejvýznamnějším @ osobám dvacátého století ↑ a společně s Ľntnem za nejlepšího fyzika vůbec k ↓ JEho příspěvkům k fyzice patří myšlenka o kvantování elektromagnetického pole ↑ vysvětlení Fotoefektu ↓ a braunova pohybu ↑ a: snad nejvíce obecná ↑ Teorie Relativity ↓ @ NA jeho počest po něm byly pojmenovány ↓ Fotoelektrická jednotka Ajnštajn ↑ chemický vzorek Ajnštajniem ↑ a: planetka dvatisíce jedna ajnštajn ↓ ■ V roce devatenáct dvacet jedna ↓ získal nobelovu cenu ↑ za: fyziku: ↑ a za vysvětlení fotoefektu ↑ a: za jeho zásluhy v teoretické fyzice ↓ byly významné tím i jeho: další práce ↑ z roku devatenáct pět ↑ a: @ nejvíce již zmiňovaná teorie relativity ↑ o které píše později ↓ kterou kdysi později ↓ zpracoval ↑ stal se: nejvýznamnějším: nebo nejslavnějším: ↓ vědcem na celém světě ↑ a: později jeho sláva zastínila ostatní vědce ↑ a: stal se synonymem ↑ pro: člověka s velmi vysokou inteligencí ↓ nebo génia ↓ Je zvláštní ↑ že po: dokončení studia v Curychu ↓ nemohl najít žádné ↑ vysokoškolské učitelské místo ↑ @ a to kvůli jeho mladické drzosti ↑ která rozčilovala většinu jeho profesorů ↑ A: po jeho smrti: ↑ ho však časopis Tajm ↑ vybral za: nejvýznamnější osobu dvacátého století ↑ A: jeho jméno se začalo objevovat v obchodu ↓ reklamách ↓ a: i: na registrační ↓ známce Albert ajnštajn ↓

Žák 4: připravený mluvený projev

@ Tak já sem si pro vás připravil ↑ referát o džejmsi vatovi ↓ ■ který ↓ @ se nar
↑ @ se narodil devatenáctého dubna ↑ ■ @ sedmnáct třicet šest ↓ @ ■ @ Ve
SKotsku: ↑ byl to skotský ↑ fyzik ↑ @ který byl ■ významný svými ↑ PArními
stoji ↓ a vynálezy ↑ ■ @ ■ VE škole se příliš moc neprojevoval ↓ @ ■ jeho: ↑
zájem o matematiku: ↑ byl až kdyby lepší později ↑ @ ■ @ Po škole šel
pracovat ke svému strýci ↑ @ jako Agent ↑ @ ■ když se zjistilo ↑ jak je
manuelně zručný ↓ ■ tak ■ @ tak ho poslali: ↓ v roce sedmnát ■ padesát ■ pet ↑
■ @ Do Londýna ↑ a: ■ Byl přijat jako ↑ uč uředník k nástrojáři ↑ @ na: devět
měsíců ↓ ■ pak se vrátil: zpět ke svému strýci ↓ kde pracoval zase jako ten
AGent ↑ ■ a: ■ pak ho přive ■ přivedli na univerzitu ↓ kde vyráběl různé nástroje
↑ Přesné Přístroje a nástroje ↑ ■ @ KRomě těch vědeckých zařízení ↓ pro
univerzitu ↓ vyráběl také teleskopy: ↓ a různé kompasy ↓ ■ @ v ROce: padesát
devět ↑ přijal obchodního partnera ↓ ■ @ ■ A to jeho dílo se rozrostlo o
devatenáct ↓ ■ dělníků ↓ a jeho dílna ↑ vyráběla ↑ hudební nástroje ↓

Žák 5: připravený projev

Na dnešní hodinu jsem si pro vás připravila ↑ mluvní cvičení ↓ na téma vědci a
vynálezci ↓ Bratřenci Veverkové ruchačlo ↓ ruchačlo ↑ je pluch ↓ který převrací
půdu tak ↓ že se horní vrstva ↑ dostane na spod ↓ ■ a spodní vrstva na vrch ↓
VYnalezli jej v roce osmnáct dvacet sedm ↓ bratřenci václav ■ a františek
Veverkovi ↓ z rybitví ↓ u pardubic ↓ @ Václav byl ↑ kovář ↑ a: fra františek byl
rolník ↓ jejich osudy byly velmi ↑ podobné ↓ protože ↑ oběma umřely ↑ děti ↑ a
později ↓ i manželky ↓ když se potom ■ znovu oženili ↑ a přestěhovali ↑
z rybitví ↓ tak oba vyhořeli ↑ a potom roku osmnáct čtyřicet devět ↓ vy ↑ ■
umřeli v bídě ↓ Vznik ruchačla ↑ FRantišek ↑ když se oženil ↓ tak se ↑ ujal
hospodaření ↓ a: zjistil ↑ že není tak snadné ↑ opracovávat půdu z dosavadním
nářadím ↓ a proto chtěl vymyslet něco ↓ co by: usnadnilo: práci jemu ↓ i lidem
okolo ↓ tak ↑ ■ přemýšlel ↑ ale po: ↑ hodně neúspěšných pokusech ↓ se mu
nakonec s jeho ↑ bratřencem ↑ povedl vynaleznout ↓ pluh ↓ podle jeho představ

↓ @ lidé ho nazvali ↑ veverče ↑ a oni sami ho nazvali ruchadlo ↓ a: ■ ještě mám **tady** ↓ obrázky ↓ jak **to** vypadalo ↓ **Tohle** ↑ je jejich památník v pardubicích ↑ **Tohle To** je: ■ rodný ↓ domek václava ↑ a **tohle** je první vyoraná brázda ↓ ruchadlem

První část projevu byla připravená a je stylově upravená, proto se v její promluvě nenacházejí výrazné deixie. Po té začal žák vlastní projev, který se již odlišoval užitím jiných lexik. Přímo deixií ukazovací prostřednictvím slova *tohle*.

Žák 6. připravený projev

Milá paní učitelko ↑ milí spolužáci ↑ na dnešní hodinu jsem si připravila @ mluvní cvičení na téma ↑ vědci a vynálezci ↓ vybrala jsem si alfréda nobela ↓ švédský chemik továrník a vynálezce alefréd nobel ↑ se narodil dvacátého prvního října ↓ osmnáct třicet tři ve stok stockholmu ↓ v zámožné rodině podnikatele ↓ otec byl inženýr ↑ vynálezce mostu ↑ a stavitel ↓ @ matka pocházela z bohaté rodiny ↓ alfréd nobel měl dva strší bratry ↓ a jednoho mladšího ↓ rodina alfréda nobela ↓ bydlela od roku osmnáct třicet sedm ve finsku ↓ a později v rusku ↓ kde jeho otec @ úspěšně podnikal ↓ alfréd nobel se v mládí zajímal o literaturu ↑ chemii ↓ a fyziku ↓ otec chtěl ↓ aby z něj byl inženýr chemie ↓ @ ■ nobel studoval v letech osmnáct padesát ↑ až osmnáct padesát dva ↓ kde se mimo jiné setkal @ v paříži ↑ kde se mimo jiné setkal s ■ Askánim sobrenem Italským chemikem ↑ který vynalezl nitroglycerin ↓ alfréd nobel se do švédska ↑ vrátil: roku osmnáct šedesát tři ↑ kdy se svým otcem začal studovat nitroglycerin ↓ bohužel ↑ při několika pokusech ↑ došlo k výbuchu ↑ při kterém zemřelo několik lidí ↑ i mladší bratr ↓ ■ @ Vynález dynamitu ↓ Vynález dynamitu přinesl alfrédovi nobelovi obrovské bohatství ↓ patent na něj získal roku osmnáct šedesát sedm ↓ alfréd nobel poté co: vynalezl dynamit ↓ se stal velmi žádaným zbožím ↓ po celé evropě otevřel továrny na devadesáti místech ↓ a více než dvaceti státech ↓ alfréd nobel za celý svůj život ↑ získal: tři sta padesát pět patentů ↓ uděluje se každoročně nobelova cena za literaturu ↑ chemii ↑ lékařství ↑ a od roku devatenáct šedesát devět za ekonomii ↓ která je

považována za největší ocenění ↓ které se může státníkovi ↑ vědci ↑ nebo umělci dostat ↓

U: tak si napiš mluvní cvičení @ jedna ↑ mně se **to** líbilo: ↑ až na pár drobností ↑ které si tam měla ↑

Mluvní cvičení skvěle stylisticky připravené i pamětně zvládnuté.

Žák 7: připravený projev

Ž: Připravila jsem si na dnešek vědci a vědkyně ↓ prokopa diviše ↓ prokop diviš se narodil dvacátého šestého března ↑ devatenáct šedesát devět ↑ v helikovicích u žamberka ↓ ■ byl jím prokop diviš @ ■ rosvítil svůj život ↑ elektřinou ↑ že ■ zkoušel **tu** elektřinu na ■ živých rostlinách ↑ a potom i na ■ **těch** nemocných lidích ↓ ■ prokop diviš se: sednmáscet padesát__ ■ sestrojí zařízení ↑ které by pojímalo blesky ↑__ takže vynalezl první bleskosvod

U: tak povídej sabi ↓ ne 😊 dál ↓ no tak co dál 😊

Ž: první bleskosvod ↑ @ postavil patnáctý patnáctého června ↑ __

U: no 😊 a dál 😊

Ž: @ taky připojoval elektřinu ↑ na živé organismy ↑ a taky že ■ od roku patnáct osmdesát čtyři ↑ se pokoušel ↑ ■ **tu** elektřinu ↑

U: tak se tam podívej ↓ do **toho** textu ↓

Ž: pokoušel se o elektrolitu proti ochrnutí ↑ a ■ proti ↑ re_

U: jak 😊 proti čemu 😊

Ž: revmatismu ↓

U: revmatismu ↓ ■ tak ■ zhodnot' se ↑

Ž: tragédie ↓

U: no **to** byla tragédie ↓ a proč 😊 sabi 😊

Ž: protože sem se **to** jakože nenaučila na z paměť' ↓

U: no a od **toho** je **to** mluvní cvičení že: ↑ abychom si **to** nachystali ↓ a ■ nejen žes **to** teda neuměla na z paměť' ↑ ale ↑ mohla ses podívat ↓ já sem říkala že

mně nebude vadit ↓ když můžete do **toho** papíru nakouknout ↓ **to** je třeba dlouhý text ↑ tak **to** já chápu ↓ ale @ mně vadilo: že ses ani nepodívala ↑ ty si tady stála ↑ koukalias ↑ přemýšlelas jestli ti **to** tady naskočí ↑ **ta** informace ↑ nebo nenaskočí ↑ a pak sabi: ↑ když jsi hovořila ↓ tak tam bylo **to** velice zmatené ↓ jsi tam mluvila někdy místi i nesmysli ↓ nevím jestli si **to** třída poslechla ↑ si nebo uvědomili ste si ↑ že tam byla celá řada nesmyslů ☺ no ■ tak čtyři sabi ↓ **to** se mi teda moc nelíbilo ↓

O připravenosti projevu bychom mohli spekulovat i přes tvrzení mluvčího. Vyučující uvádí zájmeno **to** v zástupné sémantické funkci z důvodu úspory projevu.

Žák 8: připravený projev

milá paní učitelko ↑ milí spolužáci ↑ připravila jsem si ■ mluvní cvičení na téma vědci a vědkyně ↑ a vybrala sem si dárvina ↓ darvin byl britský přírodovědec ↑ a zakladatel **té** evoluční teorie ↑ evoluční terorie se opírá o přirozený výběr a o pohlavní výběr ↑ ■ @ narodil se v mathaus ↑ dvanáctého února osmnáscet devět ↑ byl z pěti ■ páty z šesti dětí ↑ bohatého lékaře ___ darvina ↓ a suzany darvin ↓ jeho matka mu zemřela když mu bylo pouhých osm let ↑ hned o rok později nastoupil na internátní školu v setsbury ↑ a: pak nastoupil eště na: medicínu v edyburgu ↓ ___ ale zajímala ho jiná studia ↓ darvin se zúčastnil ___ výzkumu ↑ možských živočichů ↑ na pláži v ___ ↑ darvinův otec nešťastný z **toho** že darvin nechtěl být lékařem ↑ ho přihlásil na bakalářské studium ↑ kembridž ■ ___ doporučil darvina vlastně na společný _____ ↑ kapitána lídl ↑ která měla jet na pět let zmapovat jižní pobřeží ↑ jižní ameriky ↑ darvin však trpěl nevol ■ **tou** mořskou nemocí ↑ a když ■ jeli s ■ v argentině dostal horečku ↑ a když jeli s ___ do lorencia ↑ tak musel zůstat upoutaný měsíc na lůžko ↓ když se vrátil ↑ tak díky _____ ↑ a ___ sedmikovi byl velice uznávaným vědcem ↑ darvinův otec mezi tím získal vhodnými investicemi mnoho financí ↑ a tak se darvin mohl stát ___ vědcem ↓ zemřel roku: ■ umřel _____ devatenáctého dubna osmnácesmdesátdva ↓

Žák 9: připravený projev

Ž: takže milí spolužáci paní učitelko ↑ dnešek jsem si pro vás připravila mluvní cvičení na téma vědci ↓ resler pocházel z česko-německé rodiny ↑

U: kdo ještě jednou 😊

Ž: ressl ↓

U: ressl ↓

Ž: jeho otec anton hermann ressel byl český němec matka: ■ marie anna: konvičková byla češka ↓ do školy chodil ■ v chrudimi a v roce osmnáct šest odešel ↓ ■ vystudoval gymnázium do hornorakouského licne po úspěšném zakončení studia byl v roce osmnáct šest ↑ přijat na: ■ dělostřeleckou školu v českých budějovicích ↑ ale: pro tělesnou slabost ↑ tato studium nedokončil ↓ ■ poté měl studovat medicínu ale na konec získal ↑ stipendium na lesnické akademii v mariabrunu u vídně ↓ po absolvování pracoval ■ @ pro pro rakouský stát jak lesník ↑ ■ na území dnešního chorvatska a slovinska ↑ v karaňsku kde se zasloužil o: zalesnění krasové oblasti ↑ k jeho nejvýznamnějším literárním dílům patří dějiny ■ přímořských lesů ↓ v konstajevci @ na řece krka poprvé testoval vynález lodního šroubu ↓ v roce osmnáct dvacet jedna byl přeložen ■ do terstu ↑ kde se stal lesmistrem ↑ ■ a úspěšně pokračoval v testech ↓ v roce osmnáct dvacet sedm ↑ získal patent ↑ a v roce osmnáct dvacet devět ↑ dosáhl ■ s upraveným parníkem ■ v terstském přístavu rychlosti šest uzlů ↓ poté na pa poté se parní @ stroj porouchal ↓ a policie to zakázala ↓ ■ po nehodě ■ ty další pokusy zakázali ↑ a: ressel zem zemřel ani by za svůj ■ vynález získal jakékoliv uznání ↓ teprve v roce osmnáct šedesát šest ↑ mu vynález lodního šroubu ↑ ■ oficiálně přiznala americká akademie věd ve vošingtonu ↓ další vynálezy jozefa ressla ↑ kromě lodního šroubu vy vynalezl mimo jiné ↑ šroubový lis ↑ pro výrobu ■ vína a oleje ↑ kuličkové ložisko bez mazání ↑ zařízení pro parní vyluhování barviv ↑ ■ pneumatickou potrubní dopravu ↓ a buzolu ↓

U: ehm ↑ tak si to zhodnot' ↓ tak jak to vidíš 😊

Ž: nevím

U: no @ když jsem vám zadávala to mluvní cvičení ↑ tak jsme si říkali ↑ že to musí být výklad ↑ a máte to vyprávět ↑ vlastními slovy ↑ vykládat že 😊 protože

když **to tady** někdo přečte ↑ tak **to** známujeme jenom ☺ čtení ↓ že ☺ tak ↓
neříkám že sis **to** připravila špatně ale nedotáhlas **to** pamětně ↓ líbilo se mi **to**
víc než @ sabinino ↑ protože @ sabina ↑ **to** také neuměla z paměti ↑ musela se
↑ často dívat ↑ ale tam sem postrádala i nějaké logické souvislosti ↓ tam byly i
logické chyby ↑ a byly tam špatně poskládané věty v tom mluvním cvičení ↓ u
tebe to bylo po **té** stránce všechno v pořádku ↓ takže když porovnáš tebe a
sabinu ↑ tak sabina byla horší tobě dávám trojku ↓
Ž: děkuju ↓

Žák 10: nepřipravený mluvený projev – téma můj volný čas

Takže já sem s klavírem teda začala od první třídy ↑ první rok sem jakoby
chodila @ abych **to** řekla @ do přípravy ↑ a pak sem chodila vlastně @ tedka
sedum let chodím normálně na klavír ↑ **tento** rok teda už budu absolvovat ↓
ještě se rozmyslím s **tím** jestli jako s **tím** neskončím ↓ protože přece jenom je **to**
časově náročný ↓ každý den hodinu cvičit že jo ☺ tak **to** je **takový** celkem dost
na nic ↓ ale na druhou stranu mě baví ↓ soutěže a podobný věci sem taky
absolvovala a je **to** sranda ↓ nemůžu o sobě říct že jako hodně hraju ↓ to vůbec
↓ Ale jakože nějak hodně dobře ale baví mě **to** ↑ a určitě si ráda zahraju ↓
takový dobrý ↓ antistres pro mě hodně ↓ protože když prostě třeba i ve škole
sou na mě spolužačky celkem naštvány ↓ je **to** super vzít si prostě **ten** klavír a
pěkně si zahrát ↓

U: je **to** dobrý ↓ že máš koníček který tě baví ↓

Ž: jo: je **to** fajn hodně ↓ je **to** prostě skvělý když člověk si může s prsty
rozběhnout po klaviatuře ↓ můžeš si prostě zavřít oči ↓ a jet si vlastně svoje věci
↓ můžeš si vymýšlet svoje skladby a můžeš si hrát jakýkoli věci chceš ↑ je
důležitý **to** trénovat ↓ že jo ↓ protože od toho se odvíjí úplně všechno ↓ když
člověk vidí ↑ že lidi sou nadaní ↑ a nemají na **to** jakože netrénují ↓ **to** už je
potom zase jiná věc ↓

Mluvené projevy žáků 8. ročníku byly rozdílné, tato rozdílnost byla způsobena výběrem tématu. Mluvní cvičení mělo povahu výkladu. Žáci použili obecně známé informace z internetových stránek k přípravě vlastního mluvního

cvičení. Byl rozpoznatelný odborný styl výkladu oproti vlastnímu mluvenému projevu.

4.4.3 Rozbor funkcí deiktických slov v projevech žáků 9. tříd

Žák 1: připravený projev na téma mé prázdniny

Můj zážitek z prázdnin ↓ Mé prázdniny začínaly tak jako každé jiné ↓ trávila sem čas se svými přáteli ↓ a s rodinou ↓ Na začátku prázdnin sem se domlu sme se domluvili s dědem ↑ že navštívíme naši dosud neznámou rodinu ↓ PRojeli sme spoustu kilometrů ↑ a seznámili se spoustu: se spoustu lidmi ↓ ■ v půlce prázdnin sme se s dědem domluvili že výlet ukončíme ↑ protože naše další část rodiny ↑ byla dál než sme si mysleli ↓ ■ v půlce prázdnin začal stres a největší chystání na můj první letní tábor za tyto prázdniny ↓ Byl to můj první Tábor se skupinou majty šejk ↓ po prvním Po: příjezdu ↑ Do Vanova u telče ↑ sme dostali ↑ @ Volno ↑ abychom se mohli spřátelit ↑ s lidmi dětmi které sme ještě neznali ↓ ■ náš den ↑ sme ukončili ↑ večerním trénigem ↓ a poté sme byli velice unaveni ↑ tak sme šli rovnou spát ↓ ■ druhý den sme začínali se snídání ↑ ■ s trénigem ↑ s obědem ↓ a zase s trénigem ↑ a poté poté následovala večere ↑ a na @ kolem desáté hodiny ↑ sme měli ↑ táborák ↑ který nám ↑ ■ u kterého nám říkali ↑ v jakém sme týmu ↑ neboli družstvu ↑ a měli sme družstva ↑ které sme měli pojmenovaný podle kmenů ↓ byli sme masájevové ↑ abořidžinsi ↓ vikingové ↓ a dále a různé další ↑ knemnové ↑ různé další kmeny ↓ ■ další den sme: dostali za úkol ↓ abysme vymysleli sestavu ↑ neboli demo ↓ kterým s kterým sme na konci tábora soutěžili ↓ ■ Po přípravě na toto demo ↑ sem @ měla velký úraz ↓ po kterém sem musela ke zdravotnici ↑ a od té doby sem musela být u zdravotnice každý den na pravidelnou léčbu ↓ POslední Den tohoto tábora ↓ sme měli ↑ velké betly ↑ neboli soutěž týmů ↑ a jednotlivců ↓ ■ V Těchto betlech sme se umístili na druhém místě ↓ které @ což bylo úplně: neuvěřitelné ↓ protože sme nic takového nečekali ↓ @ Druhý Další Den ↓ což byl úplně poslední ↑ sme se všichni balili ↓ a loučili ↓ po poté následovala cesta domů ↑ a přivítání s rodinou po celém tom týdni ↑ pry kdy sme byli pryč ↓

Žák 2: připravený projev můj zážitek

Vážená paní učitelko ↑ žáci ↑ dneska sem si pro vás připravil výlet do brna ↓ ■
to @ jedno sobotní ráno sem se domluvil s mým nejlepším kamarádem sme se
domluvili do brna: ↑ na ty motokáry ↓ ■ sme si ■ sme on s tím souhlasil ↓ tak
sem se zeptal mamky jestli by nás odvezla ↑ ■ a: řekla že jo: ↑ a že ■ vezme
jeho: ↑ mamku ↓ Dojeli sme Do Brna ↑ @ sme zaparkovali u olympie ↓ a za
olimpií byly motokáry ↓ sme tam ↑ @ Objednali sme si ↑ no spíš vypůjčili sme
si helmu ↑ a: ko:pili sme si ↑ kukly: ↑ protože: ↑ ty se nedají pujčit ↓ protože
každě když to má na hlavě tak to je nehygienický ↓ ■ @ pan nám vysvětlil ↑ jak
se to ovládá ↑ kam máme šahat a kam ne ↑ a: ■ mamka: s teto: si tam sedly ■
↑ a ko:kaly se na nás ↓ první tři kola ↑ ■ sme měli takový ↑ že sme vyzko:šely ↓
jako: zatáčku máme jet jak rychle: ↓ jak to dokáže ↓ jak se to dokáže zatáček ↓
a jak dobře brzdit ↑ a pak sme vždycky jezdili ↓ jakože na ne co nejvíc to šlo ↓
@ Pak Sme zjistili že se s tím dá docela dobře i driftovat ↑ tak sme zatím dělali
drifty ↓ ■ PO PATnácti minutách ↑ sme zašli ↑ do: ↑ na picu ↑ do picérky : ↑ a:
dali sme si s kamarádem žapionovou ↑ ■ a: moja mamka s tetou si daly: ↑ ■
sýrovou ↓ ■ Po obědu sme zašli: do kina ↑ jenom já ↑ a můj můj kámoš ↑ ■ a:
mamka s tetou zašly ↑ na nákupy ↓ ■ Koukli sme se na: ↑ evendžrs ↑ na
nejnovější díl ↑ ■ Po: ■ hodině ↑ skoro skoro dvouch hodinách ↑ co to skončilo
↑ na nás čekala mamka s tetou ↓ že našli nějaký nový hezký boty ↓ který tam
byly ve slevě ve výprodeju ↓ hezký nám se taky líbily: ↑ koupili sme si je ↓ ■
Potom sem šli do herny ↑ ■ kdes kde sme si koupili nějaký nový hry ↑ ■ a:
mamka s tetou počkaly na nás před obchodem ↓ ■ @ tak sme si tam prohlídli
hry ↑ došli sme do teska ↑ kde kde sme: ■ nako:pili ↑ ■ vybrali základní
potraviny jako mlíko: ↑ vajčka: ↑ @ rohlíky: ↑ chleba: ↑ a další ↓ další věci ↓ ■
Kolem osmi hodinách sme dojeli domů ↓ byl to moje byl to můj nejlepší den o
pra nebyl to můj nejlepší den o prázdninách ↓

Žák 3: připravený projev – můj zážitek

milá paní učitelko ↓ milí spolužáci ↓ na dnešní mluvnické cvičení jsem si připravila můj zážitek ↓ z prázdnin ↓ Koncem července sme se s tetou a se strýcem rozhodli ↓ že pojedeme na dovolenou ↑ do krkonoš ↑ a že se půjdeme podívat ↓ k prameni labe ↓ kdysi sme: přijeli do krkonoš do strážného ↑ zaparkovali sme ↑ auto: ↑ a š šli: ↑ za paní domácí ↑ aby nás tu ubytovala ↓ ■ jakmile sme došli do apar apartmánu ↑ byli sme mile překvapeni ↑ protože to tam bylo strašně pěkné strašně pěkné ↑ a byli sme rádi že sme bytovani zrovna tam ↓ ■ druhý den hned druhý den ráno ↑ po snídani ↑ sme vyrazili ↑ na: cestu ↑ k pra prameni ■ labe ↓ @ ■ naše první zastávka: ↑ @ byla: ↑ u Špindlerova mlýna ↑ tam sme museli nechat ■ auto ■ na ■ na hlídaném parkovišti: ↑ a dál sem šli: k lanovce ↑ která nás ↑ vyvezla ↑ na: na horu medvědín ↑ oc ocut sme museli jít už ↓ ■ pěšky ↓ ■ @ přišli sme s se svislé pláže ↑ ■ ne svislé louže a pak už sme museli jít pěšky ↓ protože to bylo pořád @ do kopce ↓ ■ @ po asi dvou hodinách ↑ sme dorazili ↑ k vrbatově komunitě ↓ Tam sme si museli odpočinout ↑ protože tetu a strejdu strejdy už boleli nohy ↓ Tam sme seděli ↑ asi půl hodiny ↑ a pak strejda s tetou se rozhodli ↑ že už bysme mohli vyrazit dál ↓ šli sme po nějaké prašné cestě: ↑ která byla strašně dlouhá ↑ a na konci té cesty: ■ se vyskytoval kopec ↑ na kte přes který tekla pramen ↓ ale pořád to nebyl ten pramen ↓ za kterým sem se vydali ↓ byl to: pramen až za tím kopcem ↓ proto sme museli přejít celý kopec ↑ tam sme se moc nezdržovali ↑ protože nás hnala čas ↓ teta se strejdem ↓ si tam fotili: fotky: toho pramene ↑ já už sem chtěla jít s: pět na ubytovnu ↑ po té ■ @ po té co sme dorazili s: pět @ na ubytovnu: ↑ si: teta se strejdem ↑ dali večeri ↑ a já byla ještě na nějakém hřišti ↓ ■ pak ■ v krkonoších sme: byli ještě týden ↑ ■ a: tak po tom týdnem sme se se všemi rozloučili ↑ a: ba balili sme se domů ↓

Žák 4: nepřipravený projev

Vážené pančelky ↑ milí žáci ↑ ■ @ budu vám vykládat o: @ dovolené na: @ v hrubém jeseníku ↓ ■ Měli sme vyjet jako rodina ↓ ale náhle: onemocněl @ b:bratr s mam kou ↑ s matkou ↑ a: tudíž sme vyjeli ↑ jenom já s mým otcem ↓ ■ byla to chlapská jízda ↑ ■ @ mezitím sme: na jeseníky zabloudili ↑ třikrát pak neodbočili ↑ ■ KOlem páté sme dorazili na jesení na chatu ↑ nebo na motel ↑ ten se menoval dona krouce ↑ @ ■ bylo nás tam ■ byly tam tři rodiny dalš další jako známí ↑ takže sme se jen přivítali ↑ a už sme šli na pokoj ↓ ■ druhej den ↑ ■ sme vyrazili na nové novou moravu ↑ ■ snad jo ↓ na novou moravu ↑ @ kde byl ■ kde bylo: výletní středisko: ↑ v oblacích ↓ @ šlo o: o věž která měla: sto metrů ↑ a: ■ po ní se dalo procházet jakoby v nebi ↓ ■ protože byla: i na: kopci: ↑ nahore ↓ ■ na vrcholku věže visela síť ↑ která @ po které sme se mohli procházet sto metrů ↑ nad zemí ↓ bylo to děsivé ↓ ale zároveň @ adrenalinové ↓ protože ■ sme @ to všichni účastníci přešli ↓ ■ náhle sme zpozorovali jak pod horou ■ se na nás blízká bobová dráha ↑ která byla ↑ ■ která ■ stála na kolejnicích ↑ po které ty boby jezdili ↓ ■ takže sme šli na bobovou dráhu ↑ povozili sme se ↑ ■ a šli sme ■ @ zpátky na hotel ↓ ■ @ Třetí den ■ sme: vyjeli do olomouce na koupák ↑ ■ můj taťka nechtěl ↑ on má radči: ty turistické výlety ↑ takže já sem jel @ se známýma ↓ kolem sedmé hodiny: večer ↓ sme se vrátili ↑ a: byl silvestr ↓ takže sme ■ slavili silvestr ↓ ■ @ ■ já nevím byl sem už unavenej z celého dne ↓ sem si šel lehnout ↓ a neviděl sem ani ohňostroj ↓ ■ čtvrtej den ■ sme: ■ šli ↑ lyžovat ↑ ■ zároveň sme se sbalili a už sme šli lyžovat ↓ @ protože ■ sme museli být z hotel @ z hotelu moc brzo ↑ jako v deset ráno ↑ takže sme ještě k tomu šli na sjezdovku ↑ @ byla snížená viditelnost ↑ a bylo: teplo ↓ takže ten sníh byl těžkej ↑ ale z důvodu toho že pršelo ↑ a bylo teplo ↑ to větčinu lyžařů odradilo ↑ a proto byl svah téměř poloprázdnej ↓ ■ poté sme se sešli v hos v restauraci ↑ ■ tam ■ sme se rozloučili ↑ a pak jeli spokojeně domů ↓

Žák 5: připravený projev

dobry den pani ucitelky ↑ milí žáci ↑ dneska jsem si pro vás pripravil ↑ @ výlet do výlet do trutnova: ↑ na pevnost ↑ jozefov ↓ ■ když sme dojeli ↑ na pevnost josefov ↑ hnedka nás přivítala: velká brána ↓ teď je z toho peny ↓ hnedka byl vedle byl vchod ↑ kde sme si koupili lístky ↑ i s průvodkyní ↓ průvodkyně nás zavedla do velké kasárny: ↑ která byla už bylo ↑ vystěhovaný ↑ a byly tam daný jenom ■ starožitnosti ↑ a: hlavně tam byly sochy ↑ co: josef ↑ v ty pevnosti měl ↑ a byly tam hlavně ■ sochy ↓ jeho ↑ ■ a: ■ a: těch ■ andělů ↓ ■ hnedka potom sme zašli do podzemí ↑ kde sme: dostali lucerny ↑ se svíčkou ↑ které sme si zapálili ↓ šli sme v chodbě která měla ↑ ■ šest ■ metrů ↑ do výšky ↑ ale byly sme deset metrů v podzemí ↓ ■ kde bylo: po pravé straně ↑ byl takovej malej průchod ↑ který buď vedl nahoru ↑ a nebo dolů ↑ a mohl mít vzdálenost několik stovek metrů ↓ ■ @ z nějakých důvodů ↑ bylo to i zakopáno ↓ pani průvodkyně nám ■ povídala: ↑ že: ten ↑ kdo tu pevnost ↑ postavil ↑ byl okamžitě zabit ↑ aby neprozradil plány ↑ a plány byly uloženy v archivu u jozefa ↓ ■ v roce ↑ osmnáctosmdesát tipnu devět ↓ @ ■ v tom ■ podzemí ↑ i po levé straně těch pět metrů na horu ↑ byl malej malý průzor ↑ na který jak se dalo stoupnout ↑ abyste viděli ↑ tam byla jen vysoká tráva takže ste viděli jen trávu ↓ angličtí vojáci jako první ve světové válce: ■ byly vidět jenom zbraně ↓ všude tam měli ↑ značky ↑ ve tvaru teček ↓ @ šipky to byly ↓ ■ které vám ukazovali kde ste ↑ a kam máte jít ↑ a nebo tam byly šipky ■ teda tečky spíš ↑ jakože ve tvaru domečku ↑ a nebo do tvaru podzemí ↓ kde ste poznali jak ste hluboko ↑ a nebo ste blízko ↓ @ kde můžete odejít ↓ ■ jedna pani ukázala v podzemí literaturu ↑ nahoru ↑ kasárny byly byly tím stylem že nad nima byla hlína ↑ a hnedka nad kasárnama ↑ byly udělaný do trvaru účka ↑ bejt malej zákop ↑ ve kterém byl vždycky: jedno: ↑ jedno dělo ↓ jedno dělo ↓ bylo to bylo to takhle v řadách ↓ @ pak vždycky pod těma dělama byl obrovskej sráz ↑ z kamene ↑ ■ kde byly ↑ další kasárny ale ty byly spíš využity pro účel ■ skladu ↑ ■ a: když bylo pevnost v ohrožení ↑ tak se to přesunovalo ↑ že sklad byl přesunut do pevnosti ↓ @ pevnosti ↓ potom sme zajeli na byt ↑ a z bytu sme potom druhej den odjeli domu ↓

Žák 6: připravený projev

vážená paní učitelko ↑ vážení spolužáci ↑ připravil jsem si pro vás mluvnické cvičení ↑ s názvem dovolená u tety ↓ den odjezdu začínal velice brzy ↑ jelikož teta bydlí velice daleko ↓ proto sme vyrazili něco před půl sednou ↓ ještě než sme vyrazili ↑ naložili sme naložili sme kufry a zavazadla ↑ @ musím ještě říci ↓ že sem jel s babičkou a dědou ↓ protože bychom se do jednoho auta nevlezli ↓ ne: že bychom bysme měli tolik zavazadel ↑ ale bylo jelo nás prostě moc ↓ asi po hodině cesty ↑ táta najednou zastavil u krajnice dálnice ↑ ■ a @ my sme nevěděli proč ↑ tak sme také zastavili ↑ @ když babička s dědou vystoupili ↑ @ vrátili se asi za pět minut ↑ a vzali s sebou lékárničku ↓ já sem hned věděl že se někdo vyboural ↓ asi po deseti minutách čekání v autě ↑ sem viděl jak na druhé straně dálnice ↑ najednou jiné auto vyletělo z dálnice ↓ tomu sme ale pomoci nemohli ↓ jelikož přecházení vozovky by bylo moc riskantní ↓ @ když moji rodiče pomohli **těm** vybouraným ↓ zavolali policii a ↓ @ rodině ↓ poté sme vyrazili ↓ @ po zbytek cesty sme jeli velice opatrně ↓ když sme přijeli k tetě všechno sme ji povyprávěli ↑ a @ přicházející týden sme si užili ↓ jezdili sme na různé výlety ↑ a chodili na ■ @ chodili na procházky ↓ jeden z výletů byl třeba na kopec kozinec ↓ na které kterém je velice dobrá restaurace ↓ dobře **tu** vaří ↓ a je **tu** čisto ↓ další výlet byl @ na horu javorový ↑ kam kde ■ kam jezdí lanovka ↑ a vede zde okružní cesta po hř po hřbetě ↑ hor ↓ ■ @ když sme odcházeli jeli sme velice smutní domů ↓ a jeli sme velice opatrně ↓ **U:** děkuju, ■ když jsme přijeli udělej z toho větu klidně větu po příjezdu ↓ a jak se jmenoval ta hora javorový □

Ž: javorový ↓ javorový ↓ **to** je právě že jméno **tý** hory ↓

Žák 7: připravený projev

Ž: vážená paní učitelko ↑ milí spolužáci ↑ připravil sem si pro vás mluvnické cvičení ↑ o letní dovolené v krkonoších ↓ mohl bych vám vyprávět o letní dovolené v krkonoších ↓ kde jsem prožil spoustu zážitků ↓ například pěší túru na sněžku ↓ setkání s krakonošem ↓ nebo tajemství adršpašských skal ↓ ale moje vyprávění z prázdnin se vrátilo časem jako by zpátky do minulosti ↑ na místa která sme navštívili cestou domů z čech ↓ ■ první zastávka byla v

ratibořicích v babiččině údolí ↓ ___ mlýn vypadal uvnitř trochu strašidelně ↓
vůně věci a nástroje byly tolik

U: pomalu ↓

Ž: neznámé ↓ když sem ucítil kynuté koláče ↑ a uviděl mlynářku ↑ měl sem
najednou pocit ↑ že mlýn je zpátky v provozu ↑ a realita byla pryč ↓ ■ v
malebném údolí ↑ kde sídlí staré bělidlo ↑ cítíte opravdu přítomnost babičky s
barunkou ↑ adélkou ↑ janem ↑ a vilémem ↓ a okolo chaloupky pobíhá sultán a
tyr ↓ i: včelí úly ↑ které babička tolik milovala ↑ tam stále stojí ↓ viktorčin splav je
také opravdový ↓ druhá zastávka byla v ležákách ↓ osadě kterou nasicté za
války vypálili ↑ a všechny obyvatele včetně dětí povraždili ↓ za základů domů ↑
@ kterou sou rozmístěny v malinkém údolí sálal šílený strach ↓ nemohl sem
uvěřit že zde lidé žili ↓ měli své radosti ↑ starosti ↑ a především stejný osud ↓ ■
vypadalo **to** jako by se tam život na vždy zastavil ↓ jako týnejdžři moderní doby
si nedokážeme představit jaké **to** musely být kruté roky ↓ poslední zastávka
byla (smích mluvčího) poslední zastávka byla ■ za zmínku stojí poslední
zastávka ve skanzenu ↑ stojí **tu** několik @ ve skanzenu stojí **tu** několik
rodinných chaloupek ↓ viděl sem jak lidé tenkrát museli žít ↓ museli si všechno
dělat ručně ↓ byla **to** jistě dost fyzicky namáhavá práce ↓ ale věřím ↓ že kdybych
se mohl vrátit v čase ↑ tak by mi **tito** primitivní lidé s jistotou řekli ↑ jak sou
spokojení ↓ odjížděl sem domů s kouskem historie ↑ a sem rád že žiji tady a teď
↓

U: má krásné sloh ↓ jak dlouho se ho učíš doma □ tak deset patnáct minut

Ž: neučím ↓

U: nelži mi ↑ lžeš ↓

Ž: deset ani patnáct minut **to** není ↓ je **to** mnohem míň ↓

U: hřešíš na **to** že máš dobrou paměť ↓

Ž: no: trošku moc práce naučit se **to** mi **to** nedá ↓

Žák 8: nepřipravený projev

U: kdo dál □

Ž: Olda ↓

U: to bude taky rychlí pomale ↓

Ž: milá paní učitelko ↑ milí spolužáci ↓ dneska sem si pro vás připravil mluvnické cvičení ↓ o výletu k babičce ↓ takže @ k babičce sme se vypravili první den @ letních prázdnin ↑ cesta k babičce: nebyla nějak extrémně zajímavá ↓ kvůli tomu že sem skoro celou cestu prospal ↓ jakmile sme dorazili k babičce ↓ rozloučil sem se s rodiči ↓ a: malou ségru sem připravil na to ↓ že teďka bude čtrnáct dní bez rodičů ↓ ■ no: tak druhý den ↓ jelikož sme byli v paneláku ↓ tak se toho moc dělat ↓ jelikož sem v semilech nikoho neznal ↓ semili je: malé město u krkonoš ↓ @ celý den je: jediná moje aktivita bylo ↓ ležení na gauči a dívání se na televizi ↓ takže sem se úplně neskutečně nudil ↓ asi po čtyřech dnech se strejda rozhodl ↓ že nás vezme k jezeru ↓ @ méno toho jezera už sem bohužel zapomněl ↓ @ první den u jezera ↓ byl strýc přemýšlel ↓ jestli má objednat karavan nebo jestli budeme ve stanu ↓ jelikož sme tací menčí dobrodruzi ↑ tak sme se rozhodli ↓ že budeme @ ve stanu ↓ @ jelikož stan byl příliš malý ↓ tak strejda musel spát pod širákem ↓ a i přesto že sme ze setrou tam byli jenom dva v tom stanu ↓ tak i tak sme se tam mačkali ↓ a celou noc se kopali ↓ asi třetí den u jezera sem potkal jednu holku ↓ se kterou sem tam strávil většinu času ↓ @ asi po týdnu pobytu u jezera ↑ sem se rozhodl ↓ že bych chtěl s ní strávit víc času ↑ a: i potom co strejda odjel ↑ se sestrou tak sem u ní zůstal na chatě ↓ u ní na chatě sme strávili další týden i s jejími rodiči ↑ a: jezdili sme na různé výlety ↓ například sme se byli podívat na: rozhlednu ↑ která už taky nevím jak se jmenovala ↑ ale: bylo to nějakých dvěstěpadesát schodů na: její vrcholek ↓ @ z tý věže bylo strašně dobrý rozhled ↑ takže sme udělali spoustu zajímavých fotek ↑ a: kamarádce málem spadnul mobil až dolů ↓ naštěstí se zasekl na: asi druhém schodu potom co spadl ↓ @ také náš další výlet byl do: akvaparku ↑ kde sme zažili spoustu zajímavých dobrodružství ↑ jelikož tam byly velice zajímavé tobogány ↓ tvistry ↓ a různé další zajímavosti ↓ takže po tom týdnu sem se vrátil zpátky k babičce ↑ a tam sme byli další čtyry dny ↓ opět moje jediná aktivita bylo ležení na gauči a dívání se na televizi ↓ a jelikož mě to

tak příšerně ubíjelo ↑ tak sem se rozhodl že se zvednu a půjdu si zaběhat ↓
jelikož se v semilech moc nevyznám ↓ tak asi po dvou kilometrech sem zjistil že
sem se ztratil ↓ jelikož sem u sebe ani mobil neměl ↓ jediné co sem měl tak
klíče ↓ a na těch klíčích adresu ↑ kde bydlíme ↓ takže sem po cestě musel
zastavovat spousty různých lidí ↑ jelikož sem šel v noci ↑ tak někteří lidi
nevypadali zrovna dvakrát příjemně ↑ ale i tak sem se jich pro jistotu prostě
zeptal jestli du zprávně ↓ po cestě sem zastavil minimálně deset lidí ↑ a
nakonec sem došel domů ↓ domů doma sem se najedl jelikož sem měl příšerný
hlad ↑ protože sem venku strávil asi osum hodin ↓ jelikož **ta** cesta zpátky trvala
minimálně čtyry hodiny ↓ no: a: druhý den už si pro nás přijeli rodiče ↑ cesta
zpátky už byla zase o něco zajímavější ↑ než cesta tam ↑ kvůli tomu že sme se
málem vybourali ↓ už asi dva kilometry před oslavanama ↑ se nám stalo že: nad
padochovem jak je **ten** malý les ↑ nám z lesa před auto ↑ vyskočila srna ↓
jelikož tatka má dobré reflexy ↓ tak stihl zabrzdit ↓ ale i tak nám srna do auta
skočila ↓ takže sme měli promáčknuté přední sklo ↑ a kapota byla trošku
pomačkaná ↓ srna **to** naštěstí přežila ↑ a odskákala dál ↓ poté ↓ co sme dojeli
dom ↓ sme si vyslechli tatkovu dávávání ↓ když začal volat ↓ do ↓ opravy ↓
tak asi půl hodiny to řešil ↓ pak **to** nějak vyřešil a naštěstí **to** nestálo ani moc
peněz ↓ jelikož **ta** kapota byla jenom promáčklá ↓ takže se **to** dalo zpátky vrátit
↓ jenom pomocí kladiva ↓ takže se **to** hnedka nahodilo ↓ no: a **to** je celý můj
příběh ↓ děkuji vám za pozornost ↓

Ž2: hodně opakoval jelikož

U: čím byste nahradili **to** jelikož □

Ž2: jelikož prostě proto ↑ já nevím jelikož přestože proto ↑

U: ne ↑

Ž2: přestože ne □

Ž3: jelikož kvůli čemu ↑

U: protože __zkus použít sloveso ↑ a spojku ↑ a vytvořit z **toho** radši větný člen
třeba příslovečné určení času po příchodu chtělo by to více používat
plnovýznamová slovesa a míň je opakovat ↓

Žák 9: nepřipravený projev

Ž: vážená paní učitelko ↑ milí spolužáci ↑ připravila jsem si pro vás mluvní cvičení o: jarních prázdninách ↓ celé jarní prázdniny sem strávila s mou kamarádkou lenkou ↑ kdy sme u sebe přespávaly ↑ u mě a u ní a: ↑ jednou se tak rozhodli ještě s jinými kamarády ↑ což byli gabča terka a: marek ↑ měli sme takový bláznivý nápad že si uděláme výlet ■ do brna ↓ a z výletem do brna sme počítali s tím ↓ že se zastavíme v džamp parku ↓ džamp park je takové ■ prostě ■ park areál kde sou trampolíny a kde skáčete salta ↑ prostě poskakujete různé gymnastické cviky a tak ↑ a jelikož sme: gymnastky v uvozovkách s holkama ↑ tak sme si tam dělaly @ různé akrobacie ↑ a skákaly sme společně do: takových molitanových ↑ molitanových ↑ molitanových molitanových ↑

U: krychlí □

Ž: krychlí ↑ molitanových krychlí ↑ kde sme dělaly ty salta ↑ a přemety a podobně ↑ byly sme tam tak hodinu a po té hodině sme si řekly ↓ že máme obrovský hlad a jely jely zme: do: @ takzvané restaurace ble ble se to menovalo ↑ a bylo to výborná resturace kde sme si daly saláty ↑ a pak sme si řekly že jako ↑ držíme liniii protože se za chvílku za chvílku je léto že jo □ budeme do plavek hubnout ↑

U: artikuluji ↓

Ž: no a: jak sme tam posedávaly šly sme potom ještě na kávu ↑ a jely sme potom domů ↓ jak sem byla unavená ↑ jak sem přišla domů hnedka sem vytuhla ↓ další den sme byly s lenkou ↑ pořád s lenkou ↑ a jenom s lenku ↑ a: na konci prázdnin ↓ což bylo včera ↓ sme se rozhodly ještě z jinou kamarádkou a z mým bratrem že pojedem do brna ↓ a jak sme jeli do brna ↑ tak sme tak tam byla taková naše: @ dyc bohyně tance ↑ neboli náš vzor ↑ jak bysme jednou chtěly vypadat ↑ vypadat a umět tancovat a tak ↑ menuje se Aneta Antošová ↑ a Aneta Antošová učí denc a tverk ↑ a tak sme na něm byli ↑ čtyři hodiny sme tancovaly v kuse ↑ a byl to úžasný zážitek jela bych znova hnedka teďka to je všechno ↑

Žák 10: nepřipravený projev

Ž: já se chci omluvit ↓ já nemám připravený mluvnický cvičení ↓

U: tak pojď ↓

Ž: vážená paní učitelko ↑ milí spolužáci ↑ nepřipravil sem si pro vás mluvnický cvičení ↓ ■ já je fakt nemám ↓

Ž2: tak něco z místa ↓

Ž: já nevím co ↓ si nevzpomenu ↓

U: vzpomínat nemusíš ↓

Ž3: cos dělal o jarních prázdninách ☺

U: tvůj koníček ☺ zájem ☺

Ž: mám psa ↓

U: výborně jak se jmenuje ☺ co je to za rasu ☺@ jak ho cvičíš ☺ jak poslouchá ☺ neposlouchá ☺

Ž: já přemyslím jak to překombinovat ↓ jak to říct ↓

milá paní učitelko ↓ milí spolužáci ↓ připravil sem si pro vás mluvnický cvičení ↓ s názvem můj pes ↓ ■

U: jak se jmenuje ☺

Ž: můj pes se menuje roxi ↑ je to fenka: ↑ @ je: rasy: německýho ovčáka ↑ dostal sem ji od rodičů na patnáctý narozeniny ↑ je narozená ■ devátýho devátýho července ↑ skoro na stejný datum jak můj otec ↑ a: ■ nyní je ji sedum měsíců a nějaký dny ↓ ■ já fakt nevím ↓

Ž2: tak zkus co tady paní učitelka říkala ↓ jak ji cvičíš☺co cvičíš ☺

Ž3: co umí ☺

Ž: umí neposlo:chat ↓

Ž2: tak toho využij

Ž: ne: já fakt nevim ↓

U: tak něco dej ↓

Ž: nedám ↓

Žák 11: nepřipravený projev

Ž: milá paní učitelko ↓ milí žáci spolužáci ↓ dnes vám budu povídat o mém
■@výletu s hledačkou ↓ jednoho dne sem se s kamarádem rozhodl že si
pudem zase zapípat ↑ tak sme prvně @ sebrali sme všechny vybavení ↑
všechno vybavení ↑ a šli sme do padochovského lesa ↓ tam sme našli pár mincí
↑ @ po chvílce hledání nás **to** přestalo bavit ↑ tak sme domluvili odjezd do: @
jednoho místa který nemůžu říct ↑ a: protože je nechcu prozradit ↑ tak sme tam
sehnali odvoz ↑ dovezli dovezl nás další kamarád tam ↑ řekli sme mu že až
budeme @ chtít zase hodit dom ↑ že pro nás takže mu zase zavoláme ↑ @ byl
to opět les ↑ takže sme tam hledali ↑ našli sme pár nábojů německých ↓ a našli
sem i rozbušku ↓ která ještě byla plná ↑ takže kamarád ju: zase opatrně zakopal
↓ a šli sme o kousek dál ↓ když sme našli: další rozbušku ↑ která už byla: @
prázdná která jako že už byla vybuchlá ↑ tak si ju kamarád vzal dom na
prozkoumání ↑ a: to je vlastně všechno ↓

Ž2: cesta dom □

Ž: cesta dom ↓ nebylo **to** nějak zajímavý ↓

U: co ste třeba našli nejzajímavějšího ☺

Ž: tak minci z roku osmnáctet ↓ asi ↓ a ty mince sem vám ukazoval ↓ ■ děkuji
za pozornost ↓

Žák 12: připravený projev

milá paní učitelko ↑ milí žáci ↑ dneska sem si pro vás připravila mluv @ ■
slohové cvičení ↑ o: našem pejskovi ↓ @ jednoho dne na podzim ↓ se náš táta
rozhodl že si koupíme psa ↓ všichni sme byli moc nadšení z **toho** že konečně
budeme mít po tak dlouhé době štěňátko ↓ až na našeho @ až na mého bratra
ten moc rád nebyl ↓ protože věděl že se o něj bude muset starat ↓ já sem byla
šťastná ↑ a doufala sem ↓ že náš táta vybral nějakého malého pejska ↓ s
kterým si budu moct hrát ↓ a budu ho moct venčit ↓ táta nám ale nechtěl říct jak
jakou rasu psa budeme mít ↓ až do odjezdu ↓ @ po týdnu ↑ sme se celá rodina:
↑ nachystali ↑ a jeli sme pro neznámého psa do meziměstí v polsku ↑ při cestě
do polska nám táta oznámil ↓ že budeme mít středoasijského pasteveckého

psa ↓ ■ při té@ potom jak to táta dořekl ↓ spadla mi brada ↓ z překvapení ↓ protože sem doufala ↓ že budeme mít malého pejska ↓ z malého pejska se stal velký pes ↓ po příjezdu ↓ do meziměstí v polsku ↑ sme stáli u brány ↓ a čekali na paní ↓ která nám měla při převést naše naše štěně ↓ u brány štěkali dva velcí psi ↓ kteří byli velcí jako malý kůň a chlupatí jako lední medvěd ↓ to to byli dospělí psi @ jakoby naš naší rasy @ rasy našeho psa ↑ a: poté nás čekala dlouhá cesta zpět ↑ báli sme se že: pes to nevydrží ↑ že bude kňučet ↑ a nebude nebude mít dobrou náladu ↓ cestu vydržel skvěle ↓ celou cestu spal ↓ po příjezdu do oslavan byl celý nesvůj ↓ protože byl na novém místě ↓ dnes už sou našemu psovi čtyři roky a je velký a chlupatý ↓

U: nikolo ty ještě nemáš známku za slohové cvičení ↓ ona krásně vyslovuje že ☺

Ž: ještě ne ↓

U: tak si zapiš mluvnické cvičení do žákovské knížky ↓

Žák 13: připravený projev

milá paní učitelko milí spolužáci dneska vám budu vyprávět o svém zážitku z letních prázdnin ↓ @ jelikož se náš výlet odehrál o letních prázdninách už přesně nevím jaký to byl den ↓ ale jak pátrám ve své paměti tak to byla asi sobota ↓ den před naším výletem sem rodičům navrhla jestli někam pojedeme ↓ ■ ale matka mi řekla že spíše ne ↓ protože další den musí ráno do práce ↓ tak sem odešla do svého pokoje ↓ a na to přišel ke mně táta ↓ a otec ↓ a řekl mi že můžeme jet klidně i bez matky ↓ ale že neví kam ↓ ■ ■ @ po chvíli přemýšlení mě napadlo že si vyrazíme na nějakou rozhlednu ↓ otec chtěl prvně na babylon který leží docela blízko ↓ ale o víkendu byl zavřený ↓ tak sme z toho byli hodně zklamaní ↑ hlavně já protože sem tam ještě nebyla ↑ a ráda bych se tam podívala ↓ nevzdali sme se a pátrali sme dál ↓ po chvíli pá ■ po chvílce pátrání na internetu ↑ hlavně v turistických mapách ↑ nás zaujaly dvě rozhledny ↓ a to rozhledna na pekelném kopci ↑ a rozhledna mařenka ↓ tyto dvě rozhledny od sebe leží necelých deset kilometrů takže cesta z jedné rozhledny do druhé trvala kolem ■ patnácti minut ↓ rozhledna na pekelném kopci leží u mastníka nedaleko třebíče ↑ a rozhledna mařenka leží u lokality ↑ na březové u římova ↓

@ už se uchylovalo k desáté hodině večer ↓ a už sme museli jít spát ↓ druhý den ráno sme brzo vstali ↑ nasnídali se ↑ a vyrazili ↓ zhruba po hodině cesty sme dorazili do mastníka ↓ auto sme nechali v mastníku a vydali se pěšky k rozhledně ↓ cesta k rozhledně trvala kolem ho kolem ■ hodiny ↓ @ koneč jak sme konečně dorazili k rozhledně ↑ tak sme tam chvíli pobyli ↑ a vyrazili na cestu zpátky ↓ dále sme zamířili k rozhledně mařence ↓ tam sme také chvíli pobyli ↑ a museli už sme jet zpátky domů ↓ domů tentokrát se mi den velice líbil ↓

U: byly tam opravy jak jsi řekla táta ↓ a změnila na otce ↓ jde o verdikt kdy už to není tatka ale je to otec ↓ máš známku □

Ž: z tohohle ještě ne ↓

U: tak si napiš za jedna ↑

Žák 14: připravený projev

milá paní učitelko a spolužáci ↓ připravila sem si pro vás mluvnické cvičení o tom kdes @ o prázdninách ↓ v pátek sme se s mamkou rozhodli že pojedeme za jejím přítelem davidem do telče ↓ @ ráno sme brzy vstávaly ↑ nasnídaly se ↑ a vyrazily na cestu ↓ cesta trvala přibližně hodinu ↓ ■ po příjezdu do telče sme se přivítali ↑ vybalily si věci ↓ @ potom sme šli s davidovou sestrou lenkou do telče ↑ kte kterou nás provedla ↓ zašli sme na oběd ↑ a: do zámeckého parku ↓ v sobotu ráno sme ráno vstávali brzy ↑ a šli @ na stadion ↓ večer sme jeli do ■ kina ↑ do jihlavy ↓ @ v neděli sme už brzo ráno vstávali ↑ protože sme ještě chtěli se podívat na zámek do telče ↑ a: potom sme @ šli potom jak sme se podívali ↑ na do zámek v telči ↑ tak sme také vyjeli ↓ ■ prázdniny v telči sem si užila ↓

Žák 15: připravený projev

Ž: milá paní učitelko: ↑ milí spolužáci ↑ dneska sem si pro vás připravila ↑ zážitek z letních prázdnin ↓ mezinárodní tábor itálie ↓ byl krásný den ↓

U: kde ☺

Ž: @ v itálii ↓ byl krásný den ↑ a přesně v polovině letních prázdnin ↑ sme se sestrou jako každý rok měly naplánovaný tábor ↓ ráno sme vstaly ↓ nasnídaly se ↓ a začaly se chystat ↓ ■ v podvečer třicátého prvního července vyrazíme autobusem ↑ přes rakousko ↑ německo ↑ až do severní itálie ↑ poblíže města grantom ↑ kam sme dorazili až druhý den ráno ↓ kromě nás tu byli i italové němci poláci belgičané či makedonci ↓ a v areálu tam bylo možné navštěvovat různé kroužky ↓ jeden den sme se vydali k na: k vrcholu: mautu__ ve výšce devatenásce osum metrů ↓ @ autobusem sme projížděli pár vesniček ↑ až sme dorazili k horské chatě ↓ odkud sme pokračovali pěšky k: @ bunkru z první světové války ↓ po třech kilometrech končí asfaltová silnice ↓ ■ po chvíli nás uhrnul pohled dolů z okraje skály na kterou sme vylezli ↓ dále následoval ještě kousek po skalnaté pěšince ↓ a cíl výpravy ↓ skoro dvou tisícová ■ hora vylezená ↑ po návratu k autobusu doplnili někteří energii malinami ↑ kte kterých v lese rostlo požehnaně ↓ ■ další výlet byl když sem zavítali do akvaparku do ٢٢_nylendu ↓ první část si mohla vychutnat různé tobogány ↑ nebo relaxovat na: lehátku ↑ a druhá část výpravy si zase mohla vychutnat @ hororový_ německou ponorku a nebo také divadelní vystoupení na otevřené scéně se ukázal merický star v roli džona raaba ↓ a tak jako každý výlet ↓ tábor či rekreace ↓ i tento pobyt na se chýlil ke svému konci ↓ a sme plni zážitků odpočinků a navázání nových přátelství se vracíme domů ↓

Žák 16: připravený projev

vážená paní učitelko ↓ milí spolužáci ↓ ■ dneska sem si pro vás připravil @ výlet do__ ■ o: O jarních prázdninách v úterý sem se dozvěděl ↓ že zítra pojedeme do bucléře ↓ @ kolem oběda sme odjeli do bucléře ↓ cesta tam trvala dvě s měla dvě stě kilometrů ↑ a trvala čtyři hodiny ↓ @ po příjezdu ■ tam na nás čekali ■ teta strejda bratranec sestřenice ↓ @ sme se navečeřeli ↑ @ a:

koukali sme na televizu ↓ druhý den sme odjeli na staklberk ↓ na staklberku @ jak sem minule říkal ↓ minulou hodinu ale řeknu **to** znovu ↓ sou **to** bunkry z druhé světové války ↑ byly postaveny v roce devatenáct třicet osum ale nebyly nikdy využity ↓ pro obranu československa ↓ @ když **to** tam bylo všude zasněžený vypadalo **to** nádherně ↓ sníh a: do bunkru hlavního velitelského nešlo jít ↓ protože **to** bylo všude namrzlý ↓ a bylo zavřeno ↓ @ kolem oběda sme se vydali zpátky domů ↓ doma sme se naobědvali ↑ a: vyjeli pod staklberk kde byla sjezdovka ↓ na sjezdovce sme lyžovali ↑ a: já sem byl na lyžích ↑ a strjda se mě ptal jestli chcu vyzkoušet snoubord ↑ a já sem řekl že ne ↓ lyžovali sme tam čtyři hodiny ↑ potom sme jeli domů a šli na picu ↓ ■ @ po pici kolem šesté hodiny sme došli domů ■ a @ došli domů ↓ druhý den hnedka ráno po snídani ↑ sem vyrazili ↑ do peci pod sněžkou ↓ v peci pod sněžkou je jenda jízděnka jo jedna jízděnka stála čtyři sta korun na čtyři hodiny ↑ a: **těch** sjezdovek tam bylo minimálně osum ↓ @ sjezdovky vytáhnout vás mohly kotva a nebo: @ lanovka ↓ když ste se dostali nahoru měli ste buď na výběr že **to** znova sjedete ↓ a nebo že pojedete lesní cestou ↓ my sme se vydali lesní cestou ↓ k další sjezdovce ↓ kde byly různý skákací parky: ↑ a nebo tam byly: různý tratě ↓ po sjezdu dolů sme se vydali lanovkou na další @ sjezdovku ↓ kde kde: u svahu byly různý restaurace a hospody ↓ kde sme se naobědvali a napili ↓ @ sjeli sme dolů ↓ a pak nás vytáhl na další sjezdovku takovej gumovej výtah ↑ na který ste najeli ↑ on vás už táhne nahoru ↓ kolem čtvrté hodiny sme se už vydali domů ↓ kde sme se navečeřeli ↓ a zahráli si stolní hry ↓ @ třetí den ráno sme se nasnídali ↑ a: kolem oběda sme odjeli domů ↓ kolem sedmé sem byli doma ↓ byli sem velmi unavení kvůli dlouhé cestě ↓ tak sme sedli k televizi ↓ a pak sme šli spat ↓

Mluvené projevy žáků 9. tříd byly obsahově ve většině případů zvládnuté. Výrazně se projevovaly autorské rysy z lexikálního hlediska. Ne všechny připravené projevy se zdály být opravdu připravené. Žáci používají již zavedených frází na začátku promluvy př. milá paní učitelko. Někteří mluvčí hovoří ve složitě syntaxi s užitím stejného spojovacího lexému.

Zástupná funkce u deiktického slova se mění podle aktuální promluvy.

5 Závěr

Ve své bakalářské práci sem věnovala pozornost mluveným projevům žáků 2. stupně základních škol, z pohledu užití a výskytu deiktických slov. Soustředila jsem se na problematiku a rysy mluvených projevů a dále jsem v mluvených projevech následně zaznamenávala některá deiktická slova a jejich funkci. Z deiktických slov jsem v teoretické části uvedla zájmena a příslovce, které jsem rozebírala.

Soustředila jsem se na ponejvíce na zájmeno ten a jeho rodové podoby.

Ze zjištěných skutečností nemůžeme vyvozovat obecně platná pravidla, vzhledem k tomu, že se jednalo o malý vzorek žáků 6. 8. a 9. tříd jedné školy. Daný sběr jazykových dat můžeme považovat pouze za malé nahlédnutí do této problematiky

V mluvených projevech jsem rozlišovala mezi projevy připravenými a nepřipravenými. Z celkového pohledu se moc od sebe neodlišovali. V autentických nepřipravených projevech nebyl velký rozdíl mezi žáky 6. 8. a 9. tříd, tento fakt můžeme hodnotit neuspokojivě, protože úroveň mluveného projevu žáků by se měla pomalu zvyšovat. Mezi žáky se objevili žáci, kteří měli utříbenější vyjadřovací schopnosti, ale pouze jako vlašťovky.

U připravených projevů se rozdíly mezi ročníky projeví v návaznosti na získané mluvnické zkušenosti. Úroveň mluvených projevů byla ovlivněna konkrétní situací v hodinách, kdy jsem zaznamenávala mluvní cvičení. Žáci byli nervózní, nejistí, v některých případech odmítali s mluvním cvičením vystoupit. Musím ovšem upozornit na fakt, kdy prvotní formulace „připravila jsem si mluvní cvičení“ nemusí být nutně pravdivá a žáci si zadaný projev nepřichystali.

Délka mluvních projevů byla různá a to jak u monologu tak i dialogu. Pokud si žáci nevěděli rady, učitelka jim pomohla doplňujícími otázkami

V praktické části jsem zaznamenávala mluvené projevy, které jsem transkribovala a se zaznamenaným textem dál pracovala. Cílem bylo porovnat úroveň projevů a užití deiktických funkcí deiktických slov. Projev byl závislý na aktuálním rozpoložení žáka.

I když sem tyto jevy nezaznamenala, tak žáci často nadměrně v textu užívaly slov tak, takže, jako, jestliže. Pokud nechtěli mluvní cvičení předvést, tak v promluvách prostě mlčeli nebo používali slovo nevím.

Když jsem zmínila začátek projevů, tak uvedu formulace typické pro jejich ukončení a to je konec nebo a to je vše. Další promluvy byly ukončené pouhým mlčením mluvčího, který čekal na reakci posluchačů.

Vyučující na 2. stupni základní školy, prostřednictvím mluvních cvičení rozvíjí jazykový projev žáků, především jeho kulturu a spisovnou podobu v mluveném projevu.

Práce pro mě byla přínosná, že jsem mohla posoudit skutečnou úroveň mluvených projevů žáků základní školy 2. stupně.

6 Seznam použité literatury

ALEXOVÁ, Monika. Syntaktické rysy připravených a nepřipravených mluvených projevů u žáků 6. – 9. tříd ZŠ: diplomová práce. Brno: Masarykova univerzita, Fakulta pedagogická, Katedra českého jazyka a literatury, 2009. Vedoucí diplomové práce PhDr. Ivana Kolářová, CSc.

ČECHOVÁ, Marie. Stylistika současné češtiny. Praha: ISV, 1997. Jazykověda. ISBN 80-85866-21-8

ČECHOVÁ, Marie. Komunikační a slohová výchova. Praha: ISV, 1998. Jazykověda. ISBN 80-85866-32-3

ČECHOVÁ, Marie a Vlastimil STYBLÍK. Čeština a její vyučování: didaktika českého jazyka pro učitele základních a středních škol a studenty učitelství. Praha: SPN - pedagogické nakladatelství, 1998. ISBN 80-85937-47-6

ČECHOVÁ, Marie. Čeština - řeč a jazyk. 2., přeprac. vyd. Praha: ISV, 2000. Jazykověda. ISBN 80-85866-57-9

ČECHOVÁ, Marie. Čeština - řeč a jazyk. 3., rozš.a upr. vyd. Praha: SPN - pedagogické nakladatelství, 2011. ISBN 978-80-7235-413-9

ČMEJRKOVÁ, Světlá, DANEŠ, František, KRAUS, Jiří, SVOBODVÁ, Ivana. Čeština, jak ji znáte i neznáte. Praha: Academia, 1996. ISBN 80-200-0589-7

GREPL, Miroslav, Petr KARLÍK, Marek NEKULA a Zdenka RUSÍNOVÁ. *Příruční mluvnice češtiny*. Vyd 2., opr. [i.e. 3. vyd.]. Praha: NLN, Nakladatelství Lidové noviny, 2008. ISBN 978-80-7106-980-5

HOFFMANNOVÁ, Jana a Olga MÜLLEROVÁ. Dialog v hodinách češtiny. 1. vyd. Praha: Pansofia, 1998. 43 s. ISBN 80-85804-53-0

HŮRKOVÁ-NOVOTNÁ, J.; ŠRÁMKOVÁ, V. Mluvený projev a přednes. 2. vyd. Praha: SPN, 1985. 300 s.

KARLÍK, P.; NEKULA, M.; PLESKALOVÁ, J. a kol. Encyklopedický slovník češtiny. Praha: Nakladatelství Lidové noviny, 2002. 604 s. ISBN 80-7106484-X

KNAPPOVÁ, Petra. *Deiktická slova v mluvených projevech žáků 2. stupně základní školy*: bakalářská práce. Brno : Masarykova univerzita, Masarykova univerzita, Fakulta pedagogická, Katedra českého jazyka, 2010. 52 s. Vedoucí bakalářské práce PhDr. Ivana Kolářová, CSc.

KOLÁŘOVÁ, I. O některých funkcích slov tak, takže v mluvených projevech In Český jazyk a literatura 46, 1995 – 1996, s. 167 - 172

KOŘENSKÝ, Jan. Komunikace a čeština. Jinočany: H & H, 1992. ISBN 80-85467-92-5

LOTKO, Edvard. Kapitoly ze současné rétoriky. 3. vyd. Olomouc: Univerzita Palackého v Olomouci, 2009. Monografie. ISBN 978-80-244-2309-8

MATHESIUS, Vilém. *Čeština a obecný jazykozpyt: soubor statí*. V Praze: Melantrich, 1947, s. 185-189

MINÁŘOVÁ, Eva, Marie KRČMOVÁ, Jan CHLOUPEK a Marie ČECHOVÁ. Současná česká stylistika. 1. vyd. Praha: ISV nakladatelství, 2003. 342 s. none. ISBN 80-86642-00-3

Mluvnice češtiny 2. tvarosloví. Praha: Academia, 1986

MÜLLEROVÁ, Olga, Jana HOFFMANNOVÁ a Eva SCHNEIDEROVÁ. Mluvená čeština v autentických textech. Vyd. 1. Jinočany: H & H, 1992. 236 s. ISBN 80-85467-96-8

MÜLLEROVÁ, Olga. Mluvený text a jeho syntaktická výstavba. 1. vyd. Praha: Academia, 1994. 145 s. ISBN 80-200-0489-0

RYSOVÁ, K. K úrovni mluveného projevu žáků ZŠ. Český jazyk a literatura 50, 1999 – 2000, s. 27 – 32

SCHNEIDEROVÁ, E. K užívání zájmena *ten* (v přívlastkové pozici) v mluvených projevech. Naše řeč 76, 1993, s. 31 – 37

ŠTÍCHA, F. K deikticko-anaforickým funkcím lexému *ten*. *Slovo a slovesnost* 60, 1999. s. 123-135

VOPALECKÁ, Lenka. Neverbální komunikace ve slohovém vyučování. Brno: Masarykova univerzita, 2005. ISBN 80-210-3889-6

7 Resumé

Tato bakalářská práce pojednává o deiktických slovech v mluvených projevech žáků 2. stupně základní školy. Zaměřuje se na deiktická slova a jejich výskyt. Teoretická část je zaměřena na jazyk a komunikaci, konkrétně se soustřeďuje na monolog a dialog. V této souvislosti s monologem a dialogem jsou uvedeny rysy a problematika mluvených a psaných projevů. Charakterizuje se mluvený projev připravený a nepřipravený. Ve třetí kapitole Deiktická slova v mluvených projevech se klasifikují deiktická slova a funkce zájmena ten podle odborné literatury. Praktická část konkrétně analyzuje mluvené projevy žáků ze ZŠ Oslavany v jihomoravském kraji na Brněnsku. Jsou zde uvedena pravidla transkripce, dále zapsané autentické mluvené projevy žáků 6. 8. a 9. tříd. V projevech jsou vyznačena deiktická slova s jejich funkcí, která jsou barevně rozlišena.

Resume

This bachelor thesis consults deictic terms in spoken discourse of upper-primary school pupils. It aims to deictic terms and their occurrence. The target of the theoretical part is language and communication, especially monologue and dialogue. In connection with monologue and dialogue, there are enumerated their features and field of spoken and written discourse. Both prepared and unprepared speeches are characterized. In the third chapter Deictic terms in spoken discourse the deictic terms and their functions, especially Czech pronoun ten ("the") are classified according to literature on this topic. The practical part analyses authentic spoken discourse of the pupils from ZŠ Oslavany in the South-Moravian region in Brno district. This part includes rules for the transcription and transcriptions of authentic speeches of pupils of the 6th, 8th and 9th grades. The deictic terms in the transcriptions are highlighted while the colours depend on the functions of the terms.